

**KOULUTAITOJEN, SISÄÄNPÄIN JA ULOSPÄIN SUUNTAUTUVIEN ONGELMIEN
YHTEYDET OPPILAAN SOSIAALISEEN ASEMAAN KUUDENNELLA LUOKALLA**

Päällekkäistyvätkö ongelmat?

Vesa Sistonen
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

SISTONEN, VESA: Koulutaitojen, sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteydet oppilaan sosiaaliseen asemaan kuudennella luokalla: Päällekkäistyvätkö ongelmat?

Pro gradu -tutkielma, 46 sivua

Ohjaaja: PsT Noona Kiuru

Psykologia

Toukokuu 2014

Tutkimuksessa tarkasteltiin koulutaitojen ongelmien, sisäänpäin suuntautuvien ongelmien ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteyttä oppilaan sosiaaliseen asemaan varhaisnuoruudessa. Lisäksi tarkasteltiin, päällekkäistyvätkö ongelmat näillä osa-alueilla. Tutkimus on osa laajempaa Alkuportaati-tutkimushanketta, jossa oppilaita seurataan esikoulusta yhdeksännelle luokalle. Tässä tutkimuksessa tutkittavina oli 839 oppilasta. Aineisto on kerätty Kuopiosta (n = 661) ja Laukaasta (n = 178) keväällä 2013 oppilaiden ollessa kuudennella luokalla. Sosiaalista asemaa tutkittiin sosiometrisen aseman kautta. Koulutaitoja arvioitiin lukutaitoa ja matemaattisia taitoja mittaavilla tehtävillä. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia arvioitiin oppilaan täyttämällä itsearviointikyselyllä. Koulutaitojen ongelmien osalta ei havaittu merkittäviä eroja sosiometristen asemien välillä. Huomiotta jätettyjen oppilaiden koulutaidot kuvautuivat kuitenkin parempina verrattuna muihin sosiometrisiin asemiin sijoittuviin oppilaisiin. Vertaisryhmässään torjuttujen oppilaiden havaittiin eroavan sisäänpäin suuntautuvien ongelmien osalta muista sosiometrisista asemista siten, että torjutut oppilaat raportoivat enemmän sisäänpäin suuntautuvia oireita. Ulospäin suuntautuvien ongelmien osalta torjutut ja ristiriitaisessa asemassa olevat oppilaat raportoivat enemmän ongelmia kuin muihin sosiometrisiin asemiin sijoittuvat oppilaat. Tulosten valossa ongelmat eivät suurissa määrin päällekkäisty kuudennella luokalla. Joidenkin oppilaiden kohdalla havaittiin kuitenkin ongelmien päällekkäistymistä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien suhteen. Oppilaat, jotka raportoivat runsaasti sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia, olivat suhteellisesti yliedustettuina torjuttujen oppilaiden ryhmässä. Tulokset tukevat aikaisempia tutkimustuloksia, joiden mukaan torjuttu asema vertaisryhmässä on riskitekijä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien kokemiselle. Viitteitä saatiin siitä, että osalla torjutuista oppilaista ongelmat näillä kahdella osa-alueella voivat myös päällekkäistyä. Tulosten valossa on tärkeää kiinnittää huomiota vertaisryhmässään torjutussa asemassa oleviin oppilaisiin ja pyrkiä tukemaan heitä heidän kohtamillaan ongelma-alueilla, jotta ongelmat eivät pääsisi suuremmissa määrin päällekkäistymään.

Avainsanat: varhaisnuoruus, sosiometrisen asema, koulutaidot, sisäänpäin suuntautuvat ongelmat, ulospäin suuntautuvat ongelmat, ongelmien päällekkäistyminen

SISÄLTÖ

JOHDANTO.....	1
Vertaissuhteiden kehitys ja merkitys varhaisnuoruudessa.....	3
Sosiometrinen asema.....	4
Sosiometrinen asema ja koulusuoriutuminen.....	6
Vertaisten torjunta ja sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat.....	9
Ongelmien päällekkäistyminen.....	11
Tutkimuskysymykset ja hypoteesit.....	13
MENETELMÄ.....	14
Tutkittavat.....	14
Mittarit ja muuttujat.....	15
Tilastolliset analyysit.....	18
TULOKSET.....	19
Kuvaileva tieto.....	19
Koulutaitojen yhteydet sosiometrisiin asemiin.....	22
Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteydet sosiometrisiin asemiin.....	23
Ongelmien päällekkäistyminen.....	24
POHDINTA.....	29
LÄHTEET.....	38

JOHDANTO

Vertaiset voidaan määritellä henkilöiksi, jotka ovat lapsen tai nuoren kanssa samanikäisiä tai suunnilleen samalla kehityksellisellä tasolla sosiaalisessa, kognitiivisessa ja emotionaalisessa kehityksessä (Salmivalli, 2008). Vertaissuhteet ovat lasten ja nuorten kehityksen kannalta monella tavalla keskeisiä (Wentzel, 2009). Vertaisten kanssa harjoitellaan mm. sosiaalisissa suhteissa olemista, yhdessä toimimista, ongelmien ratkaisemista, kompromissien tekemistä ja oman paikan ottamista (Salmivalli, 2008). Niissä myös omaksutaan asenteita, arvoja ja normeja (Pörhölä, 2008). Vertaissuhteet ovat lisäksi tärkeitä identiteetin ja minäkuvan kehittymisen kannalta: vertaissuhteissa toimiessaan lapsi rakentaa eri tavalla käsitystä itsestään ja taidoistaan kuin vanhempien kanssa toimiessaan (Hartup, 1992). Esimerkiksi tunteiden ilmaisun ja sosiaalisten taitojen opettelussa vertaissuhteet voivat toimia eräänlaisena peilinä, jonka kautta etsitään omaa tapaa toimia tasavertaisissa vuorovaikutustilanteissa, siinä missä lapsi-vanhempisuhteissa vanhemmat voivat pyrkiä voimakkaammin luomaan turvallisuutta ja rakennetta vuorovaikutustilanteisiin ja tunteiden ilmaisuun (Hartup, 1989, 1990, 1992). Taitojen oppimisen lisäksi vertaissuhteet tarjoavat tukea, kumppanuutta, ryhmään kuulumisen tunnetta ja ajanvietettä, joten vertaissuhteissa toimiminen voi jo yksistään olla palkitsevaa (Hartup, 1992; Wentzel, 2009).

Lasten ja nuorten vertaissuhteilla on merkittävää vaikutusta sosiaalisten, emotionaalisten ja kognitiivisten taitojen kehitykseen (Hartup, 1989, 1992; Rubin, Bukowski, & Parker, 1998). Toisaalta lapsen tai nuoren omat kyvyt ja taidot voivat vaikuttaa siihen, kuinka hän kykenee sopeutumaan vertaisryhmään (Pijl, Frostad, & Mjaavatn, 2011). Näin ollen kyse on kehämäisestä vaikutussuhteesta, jossa lapsen taidot toisaalta edesauttavat vertaissuhteissa toimimista ja myönteiset vertaissuhteet puolestaan vahvistavat lapsen taitoja (Hay, Payne, & Chadwick, 2004). Toisaalta taitojen puutteet voivat heikentää vertaisryhmässä toimimista, mikä edelleen voi kielteisesti vaikuttaa taitojen kehittymiseen (Hay ym., 2004).

Myönteiset vertaissuhteet on liitetty moniin positiivisiin kehityskulkuihin mm. kouluuoriutumisen osalta (Wentzel, 2009). Esimerkiksi alun perin heikommin koulussa pärjännyt lapsi voi hyötyä sellaisen ystävän tuesta ja avusta, joka suoriutuu koulussa hyvin (Altermatt & Pomerantz, 2005). Myönteiset vertaissuhteet voivat toimia myös erilaisilta tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmilta suojaavina tekijöinä (Brown & Larson, 2009). Sen sijaan vertaissuhteissa koetut ongelmat, kuten vertaisryhmän torjunta, voi altistaa muiden ongelmien ilmaantumiselle (Rubin ym., 1998). Vertaisten torjunnan on havaittu olevan yhteydessä mm. heikkoon kouluuoriutumiseen (Lubbers, van der Werf, Snijders, Creemers, & Kuyper, 2006;

Zettergren, 2003) ja erilaisiin tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmiin, ts. sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin (Deater-Deckard, 2001; Ladd & Troop-Gordon, 2003; Ollendick, Weist, Borden, & Greene, 1992). Lapsuuden ja nuoruuden vertaissuhteet eivät ole merkityksellisiä pelkästään lapsen tai nuoren sen hetkisen kehityksen kannalta, vaan niillä voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia myöhempään elämään. Parker ja Asher (1987) havaitsivat lapsuuden vertaissuhdeongelmien, erityisesti vertaisryhmän torjunnan ja aggressiivisen käyttäytymisen, ennustavan laajasti erilaisia ongelmia myöhemmin elämässä, mm. koulun keskeyttämistä, rikollisuutta ja mielenterveyden ongelmia. Lapsuuden ja varhaisuoruuden vertaissuhdeongelmat ja vertaisten torjunta on liitetty myös mm. myöhempään syrjäytymisriskiin (Jimerson, Egeland, Sroufe, & Carlson, 2000), antisosiaaliseen käyttäytymiseen sekä opinto- ja työuralla koettuihin ongelmiin (Nelson & Dishion, 2004).

Vertaissuhteilla on siis merkitystä sekä koulusuoriutumisen että erilaisten sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien kannalta. Tutkimuskohteena vertaissuhteet ovat merkityksellisiä siksi, että niiden kautta on mahdollista osaltaan ymmärtää lasten ja nuorten sosiaalista ja emotionaalista kehitystä (Gifford-Smith & Brownell, 2003). Vertaissuhteiden tutkimisen tarpeellisuutta erityisesti varhaisuoruudessa korostaa se, että tässä ikävaiheessa vertaissuhteista tulee nuorelle aiempaa tärkeämpiä ja nuori suuntautuu entistä voimakkaammin vertaisryhmää kohti (Erath, Flanagan, & Bierman, 2008; Rubin ym., 1998). Vertaissuhteita ja niissä koettuja vaikeuksia onkin tutkittu paljon ja useista eri näkökulmista käsin. Usein on kuitenkin tutkittu vertaissuhdevaikeuksien yhteyttä erikseen joko koulusuoriutumisen ongelmiin tai erilaisiin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin. Sen sijaan ongelmien päällekkäistymistä ja tämän yhteyttä vertaissuhteisiin on tutkittu vähemmän, vaikka tutkimusta mm. ongelmien päällekkäistymisen kehityksellisestä kulusta on viime aikoina tehty (mm. Masten ym., 2005; Vaillancourt, Brittain, McDougall, & Duku, 2013). Näiden tutkimusten pohjalta on havaittu, että ongelmat yhdellä osa-alueella johtavat herkästi uusiin ongelmiin muilla osa-alueilla. Ongelmat voivat siis päällekkäistyä tiettyjen nuorten kohdalla (Myllyniemi, 2008). Tutkimusta ongelmien päällekkäistymisestä tarvitaan edelleen lisää. Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa ongelmien päällekkäistymisestä varhaisuoruudessa tarkastelemalla koulutaitojen ongelmien sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteyttä oppilaan sosiaaliseen asemaan vertaissuhteissa. Sosiaalista asemaa tarkastellaan sosiometrisen aseman kautta.

Vertaissuhteiden kehitys ja merkitys varhaisnuoruudessa

Lapsen kehitykseen vaikuttavat ihmissuhteet voidaan jakaa vertikaalisiin ja horisontaalisiin suhteisiin (Hartup, 1989). Vertikaalisilla suhteilla viitataan lapsen suhteisiin sellaisiin henkilöihin, joilla on enemmän tietoa ja sosiaalista valtaa kuin lapsella (vanhemmat) ja horisontaalisilla suhteilla vastavuoroisiin ja tasavertaisiin suhteisiin (vertaiset) (Hartup, 1989). Kehityspsykologian alalla on pitkään käyty keskustelua siitä, mikä on vanhempien ja vertaisten merkitys lapsen kehityksen ja myöhemmän sosiaalisissa suhteissa toimimisen kannalta. Bowlby (1988) edustaa kiintymyssuhdeteorian näkemystä, jossa vanhempien tai ensisijaisen hoitajan merkitys korostuu lapsen kehityksessä, ja näiden varhaisten vuorovaikutussuhteiden ajatellaan vaikuttavan myöhempään vertaissuhteissa toimimiseen. Harris (1995) puolestaan korostaa ryhmäsosialisaatioteorian mukaisesti vertaissuhteita. Hänen mukaansa nimenomaan vertaissuhteet, eivät niinkään varhaiset kiintymyssuhteet, muokkaavat lapsen kehitystä, psykologisia ominaisuuksia ja sosiaalisissa suhteissa toimimista. Useimpien kehityspsykologian alan tutkijoiden näkemys sijoittunee näiden kahden näkemyksen välimaastoon siten, että sekä vanhemmilla että vertaisilla ajatellaan olevan vastavuoroista merkitystä lapsen kehitykseen (Salmivalli, 2008). Tämän tutkimuksen peruslähtökohtana on oletus siitä, että vertaissuhteilla on merkittävällä tavalla vaikutusta lasten ja nuorten kehitykseen (Hartup, 1992).

Vertaissuhteet tulevat yhä enenevässä määrin tärkeämmiksi lapsuudesta varhaisnuoruuteen siirryttäessä (Brown & Larson, 2009; Preckel, Niepel, Schneider, & Brunner, 2013). Varhaisnuoruudessa aika, jonka nuori viettää vanhempiensa ja perheensä kanssa, vähenee (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck, & Duckett, 1996; Laursen & Collins, 2009). Samalla vähenevät vanhempien mahdollisuudet valvoa ja kontrolloida nuorta ja nuoren tekemisiä (Erath ym., 2008). Kun perheen parissa vietetty aika vähenee, erilaisten vertaissuhdekontekstien määrä lisääntyy (Erath ym., 2008) esimerkiksi lisääntyvän harrastuksissa ja koulussa vietetyn ajan kautta. Ajallisen panostuksen lisäksi vertaissuhdekontekstin kasvava vaikutus näkyy muun muassa siten, että vertaissuhteissa havaittu yhdenmukainen käyttäytyminen voimistuu varhaisnuoruudessa, saavuttaa huippunsa keskinuoruudessa, jonka jälkeen käyttäytymisen yhdenmukaisuus vähenee (Berndt, 1979). Lisäksi sosiaalisen aseman ja suosion vahvistaminen vertaisryhmässä nousevat aikaisempaa keskeisemmiksi tavoitteiksi varhaisnuoruudessa (Brown & Larson, 2009; LaFontana & Cillesen, 2010).

Myös vastavuoroisten ja läheisten ystävyysuhteiden muodostaminen tulee entistä tärkeämmäksi varhaisnuoruuteen siirryttäessä (Buhrmester, 1990). Vertaissuhteiden monimuotoisuus kasvaa myös

siitä syystä, että nuori usein kuuluu useammanlaisiin vertaissuhderyhmittymiin (Brown & Larson, 2009). Kahdenvälisten ystävyysuhteiden lisäksi nuori kuuluu usein kaveriryhmään, klikkiin, ja laajempaan vertaisryhmäjoukkoon (Steinberg & Morris, 2001). ”Joukkoja” (engl. crowds) alkaa ilmaantua varhaisnuoruudessa, ja ne liittävät nuoren osaksi laajempaa sosiaalista verrokkiryhmää, johon liitetään tiettyjä yhteneviä ryhmäjäsenyyttä luonnehtivia piirteitä (esimerkiksi sporttiset, älyköt, nörtit, suositut) (Steinberg & Morris, 2001). Klikit puolestaan ovat joukkoja pienempiä ryhmiä, joiden jäseniä yhdistävät kaveri- tai ystävyysuhteet ja yhteiset kiinnostuksen ja tekemisen kohteet (Steinberg & Morris, 2001).

Klikkien ja joukkojen tutkiminen kuuluu ryhmätason vertaissuhdetarkasteluun; ts. tarkasteltava yksikkö on ryhmä. Ystävyysuhteiden tutkiminen on puolestaan esimerkki kahdenvälisen tason vertaissuhdetarkastelusta, eli tarkasteltava yksikkö on kahden ihmisen välinen suhde. Kahdenvälisen tason ja ryhmätason lisäksi vertaissuhteita voidaan tarkastella yksilötasolta, jolloin kiinnostuksen kohteena on yksilön suhde vertaisryhmään (Cillessen, 2009). Monimuotoisen kuvan saamiseksi on tärkeää tarkastella vertaissuhteita kaikilta kolmelta tasolta käsin. Tässä tutkimuksessa keskitytään vertaissuhteiden tarkasteluun yksilötason kautta, eli kiinnostuksen kohteena on nuoren asema vertaisryhmässään. Tarkastelu tehdään sosiometrisen aseman kautta. Sosiometrisen aseman tarkastelua voidaan pitää tärkeänä, sillä sen on havaittu olevan yhteydessä niihin yksilötason tekijöihin (mm. käyttäytymiseen liittyviin, sosiokognitiivisiin ja emotionaalisiin tekijöihin), jotka vaikuttavat yksilön ja vertaisryhmän välisten suhteiden rakentumiseen (Cillessen, 2009). Sosiometrinen asema on myös yhteydessä niin koulusuoriutumiseen ja koulutaitoihin kuin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin, joita jäljempänä käsitellään tarkemmin.

Sosiometrinen asema

Sosiometrisella asemalla tarkastellaan lapsen tai nuoren kokemaa suosiota/hyväksyntää ja torjuntaa/hyljeksintää vertaisryhmän arvioimana (Cillessen, 2009; Maassen, van der Linden, & Akkermans, 1997), eli sitä, kuinka pidetty lapsi tai nuori on vertaisryhmässään (Gifford-Smith & Browner, 2003). Hyväksyntä tai suosio on erotettava käsitteenä *suositun maineesta*, sillä maine voi perustua voimakkaammin lapsen tai nuoren sosiaaliseen vaikuttavuuteen tai valtaan vertaisryhmässä kuin kertoa siitä, kuinka pidetty hän on vertaisryhmässään (Parkhurst & Hopmeyer, 1998). Tapoja kerätä tietoa sosiometrisestä asemasta on monia, mutta usein kysytään tietyn ryhmän jäseniltä, esimerkiksi tietyn luokan oppilailta, kenestä he pitävät ja kenestä eivät pidä, esimerkiksi

kenen kanssa he haluavat leikkiä ja kenen kanssa eivät (Frederickson & Furnham, 1998; Rubin ym., 1998). Runsaiden ”pidän” -mainontojen (positiiviset maininnat) ajatellaan ilmaisevan vertaisryhmän hyväksyntää/suosiota ja runsaiden ”en pidä” -mainintojen (negatiiviset maininnat) hyljeksintää/torjuntaa (Gifford-Smith & Brownell, 2003; Maasen ym., 1997). On huomioitava, että sosiometristä asemaa tutkitaan usein koululuokittain, mistä syystä sosiometrinen asema ei välttämättä kerro lapsen tai nuoren asemasta laajemmassa vertaissuhdekontekstissa (Wentzel, 2003). Toisaalta koululuokka on lapselle ja nuorelle hyvin keskeinen ryhmä, johon suuri osa vertaissuhteista keskittyy usein vuosien ajaksi (Pörhölä, 2008). Tästä syystä sosiometrisen aseman tarkastelua koululuokittain, kuten tässä tutkimuksessa tehdään, voidaan pitää perusteltuna.

Vertaissuosiota ja -torjuntaa on osassa tutkimuksista lähestytty yksiulotteisesti hyväksytyksi ja hyljeksityksi tulemista kuvaavana jatkumona, jolloin hyväksyntä–hyljeksintä -akselia on käsitelty tutkimuksissa jatkuvana muuttujana (mm. Véronneau, Vitaro, Brendgen, Dishion, & Tremblay, 2010), ei kategorisena muuttujana kuten sosiometrisen aseman tarkasteluissa. Alun perin myös kategorinen sosiometrinen asema ymmärrettiin yksiulotteiseksi ilmiöksi ja tutkittavat jaoteltiin suosittuihin ja torjuttuihin (Newcomb, Bukowski, & Pattee, 1993). Myöhemmin havaittiin, että osa lapsista saa runsaasti sekä suosiota että torjuntaa ilmaisevia mainintoja ja osa puolestaan vain vähän tai ei ollenkaan mainintoja, mikä kertoi aikaisemman yksiulotteisen luokittelun rajallisuudesta (Coie, Dodge, & Coppotelli, 1982). Huomattiin, että lapsen *sosiaalinen vaikuttavuus* (engl. social impact) on huomioitava sosiometrisen aseman määrittämisessä suosiota ja torjuntaa kuvaavan *sosiaalisen miellyttävyyden* (engl. social preference) lisäksi (Coie ym., 1982; Maassen ym., 1997; Newcomb ym., 1993). Sosiaalinen vaikuttavuus viittaa siihen, kuinka paljon lapsi saa toverimainintoja yhteensä riippumatta siitä, ovatko maininnat myönteisiä vai kielteisiä (Cillessen, 2009; Salmivalli, 2008). Tämän voidaan ajatella kuvaavan eräänlaista näkyvyyttä vertaisryhmässä, esimerkiksi sitä, jääkö lapsi tai nuori herkästi huomiotta vertaisten taholta. Miellyttävyyden ja sosiaalisen vaikuttavuuden perusteella nykyisin yleisesti käytössä olevaksi sosiometrisen aseman jaotteluperustaksi on vakiinnuttanut jaot *suosittujen, torjuttujen, huomiotta jätettyjen, ristiriitaisessa asemassa olevien* sekä *keskimääräisessä asemassa olevien* ryhmiin (Coie ym., 1982; Newcomb & Bukowski, 1983).

Suosittut saavat paljon positiivisia mainintoja. Heitä pidetään sosiaalisina, ystävällisinä ja yhteistyökykyisinä (Newcomb & Bukowski, 1983, 1984). Suosittujen lasten on havaittu olevan taitavia sekä kognitiivisilta että sosiaalisilta taidoiltaan ja he eivät herätä ympäristössä sosiaalisen toiminnan kannalta kielteistä huomiota, ja nämä piirteet auttavat heitä solmimaan ja ylläpitämään myönteisiä vertaissuhteita (Dodge, McClaskey, & Feldman, 1985; Putallaz, 1983). *Torjutut* saavat paljon negatiivisia mainintoja, joten heidän sosiaalinen hyväksyntänsä on vähäistä. On havaittu, että

torjutuilla on heikommat sosiaaliset taidot verrattuna suosittuihin, keskimääräisessä asemassa oleviin ja huomiotta jätettyihin (Volling, MacKinnon-Lewis, Rabiner, & Baradaran, 1993). Sosiaalisten taitojen puutteiden lisäksi sekä aggressiivinen käyttäytyminen että taipumus vetäytyä vertaissuhteissa vuorovaikutustilanteissa voivat johtaa torjutun aseman muodostumiseen (Dodge, 1983; Rubin ym., 1998; Rubin, Hymel, & Mills, 1989). *Huomiotta jätetyt* lapset saavat vähän sekä positiivisia että negatiivisia mainintoja, mistä syystä heidän sosiaalista vaikuttavuuttaan voidaan pitää vähäisenä. Huomiotta jätetyt lapset ovat vähemmän vuorovaikutuksessa vertaisiin kuin keskimääräisessä asemassa olevat lapset (Coie & Dodge, 1988). Lisäksi he ovat kaikista ryhmistä vähiten häiritsevästi käyttäytyviä ja vähiten aggressiivisia ja he pyrkivät aktiivisesti välttämään aggressiivisuutta sisältäviä vuorovaikutustilanteita (Coie & Dodge, 1988; Rubin ym., 1998). Kuitenkaan kovin suuria eroja huomiotta jätettyjen ja keskimääräisessä asemassa olevien välillä ei ole havaittu (Newcomb ym., 1993). *Ristiriitaisessa asemassa* olevat saavat paljon sekä positiivisia että negatiivisia mainintoja, joten heidän sosiaalinen vaikuttavuutensa vertaisryhmässä on suurta (Rubin ym., 1998). Ristiriitaisessa asemassa olevien on havaittu olevan aggressiivisia ja häiritsevästi käyttäytyviä, mutta tälle vastapainona he ovat vertaissuhteissa aktiivisia, heillä on sosiaalisia taitoja sekä vertaisryhmän arvostamia ominaisuuksia (Coie & Dodge, 1988). Viides ryhmä, *keskimääräisessä asemassa olevat*, jää edellä kuvattujen ryhmien välimaastoon. He eivät siis asetu suosiota ja torjuntaa ilmaisevien mainintojen tai sosiaalisen vaikuttavuuden perusteella mihinkään edellä kuvatuista ryhmistä (Maassen ym., 1997).

Sosiometrisen aseman pysyvyyttä on tarkasteltu sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. On havaittu, että lyhyellä aikavälillä lasten sosiometrinen asema on kohtalaisen pysyvä suosittujen, torjuttujen ja keskimääräisessä asemassa olevien ryhmissä (Asher & Dodge, 1986). Sen sijaan huomiotta jätettyjen ja ristiriitaisessa asemassa olevien lasten asema muuttuu herkemmin (Asher & Dodge, 1986). Pidemmän aikavälin tarkasteluissa torjuttujen asema vaikuttaa kaikista pysyvimmältä (Newcomb & Bukowski, 1984). Sen sijaan huomiotta jätettyjen ja ristiriitaisessa asemassa olevien sosiaalisen aseman pysyvyys on melko vähäistä (Newcomb & Bukowski, 1984).

Sosiometrinen asema ja koulusuoriutuminen

Useissa tutkimuksissa on havaittu yhteys myönteisten vertaissuhteiden ja hyvän koulusuoriutumisen välillä (mm. Burack ym., 2013). Sen sijaan ongelmat vertaissuhteissa toimimisessa ja vertaisryhmän torjunta on liitetty heikentyneeseen koulusuoriutumiseen (McDougall, Hymel, Vaillancourt, &

Mercer, 2001) ja koulutaitoihin liittyviin pulmiin, esimerkiksi lukemisen vaikeuteen (Kiuru ym., 2013). Vertaishyljeksinnän kielteinen vaikutus on havaittavissa jo esikouluiässä (Ladd, 1990), ja sillä voi olla vaikutuksia myöhempään koulusuoriutumiseen. O’Neil tutkimusryhmineen (1997) havaitsi, että vertaisryhmän torjunta esikoulussa ennusti ongelmia alakoulussa mm. luokkatyöskentely- ja yhteistyötaitoissa sekä heikkoja tuloksia kouluarvioinneissa ja kykytesteissä. Vertaisten torjunta on liitetty myös vähäiseen oppituntityöskentelyyn osallistumiseen (Buhs, Ladd, & Herald, 2006; Ladd, Herald-Brown, & Reiser, 2008). Myöhemmin koulu-uralla vertaisryhmän torjunnan on havaittu ennustavan mm. poissaoloja (DeRosier, Kupersmidt, & Patterson, 1994), alhaisia kouluarvosanoja (Kupersmidt & Coie, 1990, Ollendick ym., 1992), sopeutumisvaikeuksia koulusiirtymissä, kuten alakoulusta yläkouluun, (Coie, Lochman, Terry, & Hymel, 1992) sekä jatkokouluttautumiseen liittyviä vaikeuksia varhaisaikuisuudessa (Bagwell, Newcomb, & Bukowski, 1998). Suuri osa edellä kuvatusta tutkimuksesta on tehty etnisesti valtaväestöön kuuluvien keskuudessa, mutta samansuuntaisia myönteisten vertaissuhteiden merkitystä korostavia tuloksia koulusuoriutumisen kannalta on saatu myös vähemmistöryhmiin keskittyneissä tutkimuksissa (Burack ym., 2013)

Sosiometrisistä asemista torjutut ja ristiriitaisessa asemassa olevat on yhdistetty koulusuoriutumisen ongelmiin (Zettergren, 2003). Torjuttu asema on liitetty mm. heikkoihin arvosanoihin, vaikeuksiin suoriutua opinnoista sekä koulun keskeyttämiseen (Ollendick ym., 1992). Ristiriitaisessa asemassa olevilla on havaittu samankaltaisia ongelmia, tosin vähemmän koulun keskeyttämistä kuin torjutuilla (Ollendick ym., 1992). Torjutuilla ja ristiriitaisessa asemassa olevilla on havaittu olevan joitakin oppimistaitoihin liittyviä vaikeuksia alkuopetusluokilla. Esimerkiksi Rönkä ym. (2011) havaitsivat, että torjutuilla ja ristiriitaisessa asemassa olevilla lukutaidon kehitys oli hitaampaa alakoulun alkuopetusluokilla verrattuna huomiotta jääviin ja keskimääräisessä asemassa oleviin. Sekä torjutuilla että ristiriitaisessa asemassa olevilla voi myös myöhemmin koulu-uralla esiintyä ongelmia (Wentzel, 2003). Esimerkiksi Wentzel (2003) havaitsi, että kuudennella luokalla mitattu ristiriitainen asema oli yhteydessä heikkoihin arvosanoihin sekä vähäisempään ponnisteluun koulutyöskentelyssä kahdeksannella luokalla.

Suosittu asema on monesti yhdistetty koulusuoriutumisen ongelmien puuttumiseen ja hyviin koulutaitoihin (mm. Zettergren, 2003). Suosituilla lapsilla on havaittu olevan hyvät kognitiiviset perustaidot (Rubin ym., 1998), mikä tukee koulusuoriutumista. Suosittuun asemaan liitetyt hyvät kouluvalmiudet voivat näkyä jo esikouluiässä (Rönkä ym., 2011). Suosittujen lisäksi huomiotta jätettyjen ryhmän on todettu pärjäävän hyvin koulussa (Wentzel & Asher, 1995), tai ainakaan tämä ryhmä ei suuresti poikkea suosituista ja keskimääräisessä asemassa olevista (Ollendick, Weist, Borden, & Greene, 1992). Huomiotta jätetyt ovat joidenkin tutkimusten mukaan motivoituneita ja

keskittyneitä koulunkäyntiin ja opettajat kuvaavat näitä lapsia itseohjautuviksi, prososiaaliksi ja sääntöjä noudattaviksi oppilaksi (Wentzel & Asher, 1995).

Vertaishyväksynnän ja koulutaitojen välinen suhde voi olla voimakkaimmillaan alkuopetusluokkien aikana (Véronneau ym., 2010). Varhaisnuoruuden osalta tulokset vertaishyväksynnän ja -hyljeksinnän sekä koulusuoriutumisen välillä ovat puolestaan joissain määrin ristiriitaisia. Joissakin tutkimuksissa on havaittu, että varhaisnuoruuden hyvä koulumenestys voi olla jopa negatiivisesti yhteydessä vertaisten hyväksyntään (Juvonen & Murdock, 1995; Preckel ym., 2013). Toisaalta Véronneau ym. (2010) havaitsivat hyvien koulutaitojen ennustavan vertaisryhmän hyväksynnän saavuttamista varhaisnuoruudessa, vaikka tämä yhteys voi joissain määrin heiketä alkuopetusvuosien jälkeen. Wentzel (2003) puolestaan havaitsi, että 6. luokan sosiometrinen asema ennusti koulusuoriutumista 8. luokalla (Wentzel, 2003). Näiden tulosten perusteella vertaisryhmän hyljeksinnällä ja hyväksynnällä sekä sosiometrisellä asemalla voidaan ajatella olevan edelleen merkitystä varhaisnuoruudessa koulusuoriutumisen kannalta.

Véronneau ym. (2010) kokoavat artikkelissaan yhteen niitä tekijöitä, joiden on ajateltu selittävän vertaishyväksynnän ja koulumenestyksen välistä suhdetta. Ensinnäkin heidän mukaansa on ajateltu, että vertaisten hyväksyntä lisää lapsen tai nuoren pätevyiden tunnetta, itsetuntoa sekä motivaatiota ja sitoutumista koulutyöskentelyyn, mitkä edesauttavat koulumenestyksen saavuttamisessa. Toiseksi ne oppilaat, jotka kokevat vertaisten hyväksyntää, saattavat saada paremmin apua ja tukea vertaisilta koulutyöskentelyssä sitä tarvitessaan, tai itse tarjota apua, mikä edelleen lisää vertaishyväksyntää (Véronneau ym., 2010). Lisäksi vertaishyväksyntä saattaa tukea sellaisen suhteellisen turvallisen oppimisympäristön muodostumista, jossa oppilas ei joudu mm. kiusaamisen kohteeksi, mikä heijastuu koulusuoriutumiseen (Wentzel, 2009). Myös hyvät sosiaaliset taidot voivat tukea sekä vertaishyväksynnän saavuttamista että hyvää koulusuoriutumista (Welsh, Parke, Wideman, & O'Neil, 2001; Wentzel, 1991, 2009). Hyvä koulumenestys voi edelleen auttaa vertaishyväksynnän kokemusten saamisessa (Véronneau ym., 2010).

Véronneau ym. (2010) luettelevat myös niitä tekijöitä, jotka voivat selittää vertaishyljeksinnän ja heikon koulusuoriutumisen välistä suhdetta. Heidän mukaansa vertaisten hyljeksintä voi heikentää itsetuntoa, altistaa vertaisten taholta tulevalle huonolle kohtelulle ja kiusaamiselle, mitkä vähentävät kiinnostusta koulunkäyntiä kohtaan. Lisäksi heikko koulumenestys herkästi johtaa kielteiseen suhtautumiseen koulunkäyntiä kohtaan ja opettajan luokassa antamaan negatiiviseen palautteeseen, jotka osaltaan muokkaavat vertaisryhmän näkemystä oppilaasta ja voivat lisätä vertaishyljeksintää (Véronneau ym., 2010).

Vertaisten torjunta ja sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat

Ulospäin suuntautuvilla ongelmilla viitataan erilaisiin käyttäytymisen säätelyn ongelmiin ja sisäänpäin suuntautuvilla ongelmilla erilaisiin tunne-elämän ongelmiin, kuten mielialaongelmiin (Graber & Sontag, 2009). Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien taustalla ajatellaan olevan varhain havaittavissa olevia yksilöllisiä temperamenttiperustaisia eroja mm. tunteiden säätelyssä ja impulssikontrollissa (Eisenberg, Fabes, Guthrie, & Reiser, 2002; Hay ym., 2004). Alikontrolloinnin on ajateltu altistavan myöhempien ulospäin suuntautuvien ongelmien kehittymiselle ja ylikontrolloinnin sisäänpäin suuntautuvien ongelmien kehittymiselle (Eisenberg, Fabes, Guthrie, & Reiser, 2000; Robins, John, Caspi, Moffitt, & Stouthamer-Loeber, 1996). Mm. tunteidensäätelyn ja toiminnanohjauksen ongelmat voivat mahdollisesti ajan kuluessa johtaa joko aggressiiviseen käyttäytymiseen tai taipumukseen vetäytyä vertaissuhteista, mitkä voivat altistaa vertaisryhmän torjunnalle (Hay ym., 2004). Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen puolestaan ehkäisee sosiaalisten taitojen kehittymistä, mikä voi edelleen edesauttaa erilaisten sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien kehittymistä (Hay ym., 2004). Esikouluiässä koetun vertaisryhmän hyljeksinnän onkin havaittu ennustavan erilaisia sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia nuoruudessa (Keiley, Bates, Dodge, & Pettit, 2000).

Lapsuudessa ulospäin suuntautuvat ongelmat näkyvät yleisesti aggressiivisuutena, uhmakkuutena ja yliaktiivisuutena, ja sisäänpäin suuntautuvat ongelmat ahdistuneisuutena, surullisuutena ja syrjäänvetäytyvyytenä (Gillom & Shaw, 2004). Nuoruusiässä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat voivat saada aikaisempaa eriytyneempiä muotoja. Ulospäin suuntautuvat ongelmat voivat näkyä esimerkiksi antisosiaalisena käyttäytymisenä, auktoriteettien uhmaamisena, pienrikollisuutena, ilkeinä sekä päihteidenkäyttönä, ja sisäänpäin suuntautuvat ongelmat esimerkiksi masennuksena ja ahdistushäiriöinä (Leadbeater, Kuperminc, Blatt, & Hertzog, 1999; Loeber & Burke, 2011). Nuoruusikään tultaessa sisäänpäin ja ulospäin suuntautuneiden ongelmien on havaittu lisääntyvät (Lewinsohn, Hops, Roberts, Seeley, & Andrews, 1993; Moffit, 1993).

Sosiometrisista asemista huomiota on erityisesti kiinnitetty torjuttuihin, joiden on havaittu selvimmin poikkeavan muista sosiometrisista asemista sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien suhteen (mm. Hatzichristou & Hopf, 1996; Kupersmidt & Coie, 1990, Maassen ym., 1997). Ulospäin suuntautuvien ongelmien kohdalla vertaisten torjunta on useissa tutkimuksissa yhdistetty aggressiiviseen käyttäytymiseen (Rubin ym., 1998). Vertaisten taholta torjutuksi tulleiden käyttäytymisessä on havaittu runsaan häiritsevän käyttäytymisen lisäksi sekä suoran

fyysisen että epäsuoran aggressiivisen käyttäytymisen muotoja, mm. sanallisia uhkauksia (Newcomb ym., 1993). Aggressiivinen käyttäytyminen yhdistettynä vertaisryhmän torjuntaan on useissa tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä myöhemmin kehittyviin ulospäin suuntautuviin ongelmiin (Coie ym., 1992; Hymel, Rubin, Rowden, & LeMare, 1990; Lewin, Davis, & Hopps, 1999; Rubin, Chen, McDougall, Bowker, & McKinnon, 1995). Tämä yhteys on havaittu esikouluiästä 5. luokalle (Ladd & Troop-Gordon, 2003) ja 5. luokalta edelleen myöhäisnuoruuteen (Kupersmidt & Coie, 1990). Vaikka aggressiivisuus johtaa herkästi torjuttuun asemaan, voi vertaisten torjunta edelleen lisätä lapsen tai nuoren aggressiivista käyttäytymistä (Dodge ym., 2003). Torjuttujen lisäksi aggressiivisuus on yhdistetty ristiriitaisessa asemassa oleviin (Newcomb ym., 1993). Aggressiivinen käyttäytyminen voi olla tässä ryhmässä jopa voimakkaampaa kuin torjutuilla (Newcomb ym., 1993). Aggressiivisesta käyttäytymisestä huolimatta ristiriitaisessa asemassa olevilla voi olla sellaisia sosiaalisia taitoja, joilla he pystyvät osin kompensoimaan aggressiivisen käyttäytymisen haittavaikutuksia vertaisryhmässä siten, että he saavat myös myönteistä vertaishuomiota (Newcomb ym., 1993).

Ulospäin suuntautuvien ongelmien lisäksi torjuttu asema on liitetty sisäänpäin suuntautuviin ongelmiin (Hymel ym., 1990; Rubin ym., 1998). Sisäänpäin suuntautuvien ongelmien kohdalla torjuttu asema ei välttämättä liity aggressiivisuuteen, vaan sen on ajateltu liittyvän voimakkaammin vertaissuhteista vetäytymiseen (Hymel ym., 1990). Erityisesti varhaisnuoruudessa vetäytyminen tulkitaan vertaisryhmän taholta herkästi ei-toivottavaksi käyttäytymiseksi, mikä edesauttaa torjutun aseman muodostumista (Rubin ym., 1989). Vetäytyvyys vertaissuhteista yhdistettynä vertaisten torjuntaan on riski myöhempien sisäänpäin suuntautuvien ongelmien, mm. masennusoireiden kehittymiselle (Kiesner, 2002; Rubin & Mills, 1988). Torjuttujen lisäksi myös huomiotta jätetyillä tytöillä on havaittu kohonnutta riskiä masennukseen (Kupersmidt & Patterson, 1991).

Vertaisryhmän torjunnan ja sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien välistä yhteyttä on selitetty erilaisten välittävien mekanismien kautta. Vertaisryhmän torjunta on esimerkiksi yhdistetty sosiaalisiin taitoihin, lisääntyneeseen stressin kokemiseen ja siihen, kuinka yksilö tätä stressiä kykenee käsittelemään. Esimerkiksi Coie (1990) esittää, että vertaisten torjunta voi liittyä lapsen heikompiin sosiaalisiin taitoihin ja sitä kautta lapsen saamaan vähäiseen sosiaaliseen tukeen. Vähäinen sosiaalinen tuki heikentää lapsen kykyä käsitellä stressiä aiheuttavia tilanteita, mikä puolestaan voi edesauttaa muiden ongelmien muodostumista myöhemmin (Coie, 1990). Vertaisten torjunnan ja aggressiivisen käyttäytymisen välistä yhteyttä on selitetty lisäksi mm. torjunnasta aiheutuvilla vihamielisillä tulkinnoilla, vihamielisyysattribuutioilla (DeWall, Twenge, Gitter, & Baumeisten, 2009). Vertaissuhteet tulkitaan torjunnan kokemusten myötä herkästi vihamielisiä aikomuksia sisältäviksi, mikä lisää todennäköisyyttä käyttäytyä aggressiivisesti vertaisia kohtaan,

mikä edelleen altistaa muiden ulospäin suuntautuvien ongelmien ilmaantumiselle (DeWall ym., 2009; Molano, Jones, Brown, & Aber, 2013).

Vertaisten torjunnan ja sisäänpäin suuntautuvien ongelmien välistä yhteyttä on puolestaan selitetty mm. torjunnasta aiheutuvilla kielteisillä käsityksillä itsestä, mikä lisää esimerkiksi masentuneisuuden riskiä (Ladd & Troop-Gordon, 2003; Lopez & DuBois, 2005; Troop-Gordon & Ladd, 2005). Lisäksi myönteisiin vertaissuhteisiin ajatellaan liittyvän erilaisia resursseja, kuten läheisyyttä, tukea ja seuraa, jotka tukevat lapsen tai nuoren hyvinvointia (Parker & Asher, 1993). Joutuessaan vertaisten torjumaksi lapsi tai nuori ei saa osakseen näitä myönteistä kehitystä tukevia kokemuksia, mikä altistaa sisäänpäin suuntautuvien ongelmien kehittymiselle (Ladd & Troop-Gordon, 2003).

Ongelmien päällekkäistyminen

Vertaisryhmän torjunta on siis yhdistetty sekä kouluasuoriutumisen ongelmiin että erilaisiin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin (Lopez & DuBois, 2005; McDougall ym., 2001). Yhdellä osa-alueella koetut ongelmat näyttävät herkästi johtavan uusien ongelmien muodostumiseen muilla osa-alueilla ja ongelmat voivat alkaa kasautua (Masten ym., 2005). On esimerkiksi havaittu, että keskilapsuudessa mitattu vertaisryhmän torjunta ennustaa varhais- ja myöhäisnuoruudessa sekä koulunkäyntiin liittyviä ongelmia (mm. poissaoloja koulusta) että erilaisia ulospäin suuntautuvia (mm. häiritsevää ja aggressiivista käyttäytymistä) ja sisäänpäin suuntautuvia ongelmia (mm. heikkoa itsetuntoa, ahdistuneisuutta ja mielialaongelmia) (DeRosier ym., 1994; Kupersmidt & Coie, 1990).

Sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvat ongelmat on tutkimuksissa yhdistetty kouluasuoriutumisen ongelmiin (Hinshaw, 1992; Kiesner, 2002). Esimerkiksi on havaittu, että ulospäin suuntautuvista ongelmista keskilapsuuden tarkkaavuuden ja yliaktiivisuuden ongelmat ja nuoruuden antisosiaalinen käyttäytyminen ovat yhteydessä heikkoon kouluasuoriutumiseen (Hinshaw, 1992). Sisäänpäin suuntautuvista ongelmista esimerkiksi masentuneisuuden on havaittu olevan yhteydessä kouluasuoriutumisen ongelmiin (Kiesner, 2002). Vaikka sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin johtavien kehityskulkujen on ajateltu joissain määrin poikkeavan toisistaan (McDougall ym., 2001; Rubin ym., 1995), sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat voivat esiintyä, ja usein esiintyvätkin, yhdessä (Brendgen, Vitaro, & Bukowski, 2000; Hanish & Guerra, 2000; Kiesner, 2002; Kupersmidt & Patterson, 1991; Ladd & Troop-Gordon, 2003; Leadbeater ym.,

1999; Nottelmann & Jensen, 1995). Esimerkiksi lapsuuden aggressiivinen käyttäytyminen voi ennakoita sekä ulospäin että sisäänpäin suuntautuvia ongelmia varhaisnuoruudessa (Coie ym., 1992; Kiesner, 2002). Lisäksi ulospäin suuntautuvat ongelmat voivat myöhemmin johtaa sisäänpäin suuntautuvaan oireiluun, kuten masentuneisuuteen (mm. Kiesner, 2002; Loeber & Burke, 2011; Masten ym., 2005; Vaillancourt ym., 2013).

Sosiometrisistä asemista erityisesti torjuttu asema on yhdistetty ongelmien kokemiseen eri osa-alueilla (Hatzichristou & Hopf, 1996; Ollendick ym., 1992). Torjuttujen aggressiivinen tai vetäytyvä käyttäytyminen yhdistettynä sekä sosiaalisten että kognitiivisten taitojen puutteisiin (Newcomb ym., 1993) voi selittää esimerkiksi Wentzelin (2003) havaintoja torjutun aseman yhteyksistä sekä sosiaalisissa tilanteissa toimimisen vaikeuksiin että kouluasuoriutumisen ongelmiin. Vertaissuhteissa toimimisen hankaluuksilla voi olla vaikutusta siihen, että torjutut herkästi kokevat ongelmia jollakin tietyllä elämän osa-alueella, mikä edelleen voi altistaa muiden ongelmien muodostumiseen muilla osa-alueilla (McDougall ym., 2001). Ongelmien kasautuminen torjutuilla ei kuitenkaan ole itsestään selvää. Esimerkiksi sillä, käyttäytykö torjuttu nuori aggressiivisesti, voi olla merkitystä kouluasuoriutumisen kannalta (Coie ym., 1992). Wentzel ja Asher (1995) havaitsivat, että varhaisnuoruudessa erityisesti niillä torjutuilla nuorilla, jotka käyttäytyvät aggressiivisesti, oli ongelmia useilla koulunkäynnin alueilla. Kun torjuttuun asemaan ei liity aggressiivisuutta, koulunkäynti voi sujua ilman suurempia ongelmia (Wentzel & Asher, 1995).

Viime aikoina on tutkittu myös ongelmien päällekkäistymistä ajan kuluessa. Masten ym. (2005) havaitsivat, että lapsuuden ulospäin suuntautuviin ongelmiin yhdistyi kouluasuoriutumisen ongelmia nuoruudessa ja edelleen sisäänpäin suuntautuvia ongelmia varhaisaikuisuudessa. Vaillancourtin ym. (2013) tutkimuksessa havaittiin vastaavaa ongelmien päällekkäistymistä. Tutkijaryhmä havaitsi esimerkiksi, että sisäänpäin suuntautuvat ongelmat yhdistyivät myöhemmin vertaissuhdeongelmiin, ja kouluasuoriutumisen ongelmat ulospäin suuntautuviin ongelmiin. Näin kapea-alaisemmat ongelmat voivat käynnistää kielteisen kehän, jossa tietyllä alueella koetuista ongelmista voi kehittyä uusia ongelmia.

Prosessi, kuinka ongelmat eri osa-alueilla päällekkäistyvät, ei ole yksiselitteinen. Esimerkiksi kysymys siitä, kuinka ja minkä välittävien tekijöiden kautta sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat ajan kuluessa päällekkäistyvät, on monitahoinen (Masten ym., 2005). Yhdeksi selittäväksi tekijäksi ongelmien päällekkäistymisessä on nimetty heikentynyt käsitys itsestä (Lopez & DuBois, 2005). Vertaisten taholta tuleva suosio tai torjunta vaikuttaa nuoren kokemukseen siitä, onko hän arvostettu vai ei, millä on merkitystä joko myönteisen tai kielteisen minäkuvan kehittymiselle (Harter, 1999). Usein toistuvat vertaistorjunnan kokemukset voivat johtaa yleistyneeseen kielteiseen

minäkäsitykseen, millä on kielteisiä vaikutuksia esimerkiksi kouluasuoriutumiseen, mikä voi lisätä entisestään sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia (Lopez & DuBois, 2005).

Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella koulutaitojen ongelmien sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteyttä oppilaan sosiometrisen asemaan. Lisäksi halutaan selvittää missä määrin kouluasuoriutumisen ongelmat, sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat päällekkäistyvät ja onko ongelmien mahdollinen päällekkäistyminen yhteydessä sosiometriseen asemaan.

Ensimmäinen tutkimuskysymys on, ovatko koulutaitojen ongelmat yhteydessä sosiometriseen asemaan kuudennella luokalla. Koulutaitojen ongelmien oletetaan olevan yhteydessä sosiometrisista asemista torjuttuihin ja ristiriitaisessa asemassa oleviin (hypoteesi 1a) (Ollendick ym., 1992; Wentzel, 2003; Zettergren, 2003) ja hyvien koulutaitojen suosittuihin ja huomiotta jätettyihin (hypoteesi 1b) (Rönkä ym., 2011; Véronneau ym., 2010).

Toinen tutkimuskysymys on, ovatko a) sisäänpäin suuntautuvat ongelmat ja b) ulospäin suuntautuvat ongelmat yhteydessä sosiometriseen asemaan kuudennella luokalla. Oletuksena on, että ulospäin suuntautuvat ongelmat ovat yhteydessä sosiometrisista asemista torjuttuihin ja ristiriitaisessa asemassa oleviin (hypoteesi 2a) (Ladd & Troop-Gordon, 2003; Newcomb ym., 1993; Rubin ym., 1995) ja sisäänpäin suuntautuvat ongelmat torjuttuihin ja mahdollisesti huomiotta jätettyihin (hypoteesi 2b) (Hymel ym., 1990; Kupersmidt & Patterson, 1991).

Kolmas tutkimuskysymys on, missä määrin koulutaitojen ongelmat ja sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat päällekkäistyvät. Ongelmien päällekkäistymistä ei kirjoittajan tiedon mukaan ole aiemmin tutkittu tässä tutkimuksessa käytetyn tutkimusasetelman mukaisesti. Aikaisemmissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat esiintyvät usein yhdessä (Brendgen ym., 2000; Hanish & Guerra, 2000; Kupersmidt & Patterson, 1991), ja että molemmat ongelmatyypit ovat yhteydessä erilaisiin koulukouluasuoriutumisen ongelmiin (DeRosier ym., 1994; Kiesner, 2002). Näiden tutkimustulosten perusteella oletetaan havaittavan yhteydet koulutaitojen ongelmien, sisäänpäin suuntautuvien sekä ulospäin suuntautuvien ongelmien välillä (hypoteesi 3a) (Brendgen ym., 2000; DeRosier ym., 1994; Hanish & Guerra, 2000; Hinshaw, 1992; Kiesner, 2002). Mikäli oletettu ongelmien päällekkäistyminen havaitaan, jatkona kolmannelle tutkimuskysymykselle halutaan selvittää

(tutkimuskysymys 3b), onko tämä oletettu ongelmien päällekkäistyminen yhteydessä sosiometriseen asemaan. Mikäli ongelmien päällekkäistyminen havaitaan, tämän oletetaan olevan yhteydessä torjuttuun asemaan (hypoteesi 3b) (DeRosier ym., 1994; Ladd & Troop-Gordon, 2003).

MENETELMÄ

Tutkittavat

Tutkimus on osa Alkuportaattitutkimushanketta, jonka tarkoituksena on saada tietoa koulutaitojen kehittymisestä, oppimisesta ja motivaatiosta peruskoulun aikana (ks. Alkuportaattitutkimuksen internetsivusto). Lisäksi tutkimushankkeessa tutkitaan mm. opettajien ja vanhempien odotusten ja uskomusten, opettajien opetuskäytäntöjen, vanhempien kasvatuskäytänteiden sekä perheen ja koulun välisen yhteistyön vaikutusta oppimiseen ja koulunkäyntiin. Tutkimushankkeen aineistonkeräys alkoi Laukaassa, Kuopiossa, Turussa ja Joensuussa vuonna 2006, jolloin mukana oli noin 2000 oppilasta opettajineen ja vanhempineen. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa oppilaita seurattiin esikoulun alusta neljännelle luokalle. Meneillään olevassa hankkeen toisessa vaiheessa oppilaita seurataan viidenneltä luokalta yhdeksännelle luokalle.

Alun perin tutkimuksen aineisto muodostui 902 oppilaan tiedoista. Oppilailla oli vanhemmilta saatu kirjallinen lupa osallistua tutkimukseen. Muutaman oppilaan tiedot poistettiin tietojen vähäisyyden vuoksi, esimerkiksi jos oppilas oli vastannut vain muutamaa väitteeseen sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia kartoittavassa kyselyssä. Sosiometrisen mittaamisen luotettavuuden takaamiseksi aineistosta poistettiin niiden oppilaiden tiedot, jotka opiskelivat alle kuuden oppilaan luokissa (Coie ym., 1982). Näiden toimenpiteiden jälkeen analysoitava aineisto muodostui 839 oppilaan tiedoista.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Kuopiossa (n = 661, 79 %) ja Laukaassa (n = 178, 21 %) keväällä 2013 kerättyä kuudennen luokan aineistoa, jolloin oppilaat olivat noin 12 vuoden ikäisiä. Oppilaista tyttöjä oli 400 (48 %) ja poikia 439 (52 %). Koululuokkia oli 54. Luokkakoon aggregoitu keskiarvon oli 15,8, keskihajonta 5,1 ja luokkakoko vaihteli 6 ja 27 oppilaan välillä.

Oppilaiden perhetaustoista perherakennetta ja vanhempien koulutustaustaa kartoitettiin vanhempien täyttämällä kyselylomakkeella. Taustatiedot saatiin 67 %:lta vanhemmista. Vastaajista 19 % oli äitejä, 2 % isiä ja 46 %:ssa tapauksista vanhemmat olivat yhdessä vastanneet kyselyyn.

Taustatiedot puuttuivat 33 %:lta. Yleisin perherakenne oli ydinperhe (57 %), mikä tässä käsittää avio- ja avoliitossa elävät vanhemmat ja heidän biologiset lapsensa. Uusperheitä aineistossa oli 6 % kuten myös yksinhuoltajaperheitä. 0,7 %:lla oppilaiden vanhemmista oli eron jälkeinen yhteishuoltajuus ja 0,2 % oppilaista asui sijoitettuna. Vanhempien kyselyn ensisijaisista vastaajista 6 %:lla ei ollut ammatillista koulutusta tai hän oli suorittanut ammatillisia kursseja (vastaajan puolisoista 4 %). Vastaajista toisen asteen tutkinnon oli suorittanut 39 % (puolisoista 36 %), alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon 7 % (puolisoista 6 %) ja ylemmän korkeakoulututkinnon tai akateemisen jatkotutkinnon 14 % (puolisoista 16 %). Vanhemman koulutustaustasta ei ollut tietoa ensisijaisten vastaajien osalta 34 %:lta ja toisen vanhemman osalta 37 %:lta.

Mittarit ja muuttujat

Koulutaitoja arvioitiin kahdella lukutaitoa ja kahdella matemaattisia taitoja mittaavalla ryhmässä tehdyllä yksilötehtävällä. Lukutaitoa arvioivat kaksi tehtävää ovat osa ALLU – ala-asteen lukutestiä (Lindeman, 2000), joka on lukutaidon ryhmäarviointimenetelmä 1.–6. luokkalaisille. ALLU -testistä tutkimuksessa käytettiin aikarajallisia (2 min) teknistä lukutaitoa (sanojen lukemistehtävä, jossa on 80 sanaa/osiota) ja luetun ymmärtämistä mittaavia tehtäviä (12 osiota). Matemaattisia taitoja arvioitiin aikarajallisilla (3 min) tehtävillä, joista toinen oli kertotaulutehtävä (120 osiota, esimerkkejä tehtävistä: 9×4 , 2×3 , 8×6) sekä tehtävällä, jossa nuoren tuli ratkaista matemaattisia yhtälöitä (28 osiota, esimerkkejä tehtävistä: $16 = 9 + x$, $527 + 31 = x$, $x - 18 = 45 - 12$) (Räsänen & Aunola, 2007). Jokaisen tehtävän osiot koodattiin joko oikein menneiksi (1) tai väärin menneiksi (0). Oikein menneistä osioista laskettiin tehtäväkohtaiset summamuuttujat. Cronbachin alfa teknisen lukutaidon tehtävälle oli .95, luetun ymmärtämisen tehtävälle .64, kertotaulutehtävälle .97 ja matemaattisten yhtälöiden tehtävälle .80. Nämä neljä summamuuttujaa standardoitiin ja niistä laskettiin uusi koulutaitoja kuvaava keskiarvosummamuuttuja, jonka Cronbachin alfa oli .67.

Sisään- ja ulospäin suuntautuvia ongelmia arvioitiin Vahvuuksien ja vaikeuksien kyselylomakkeella (The Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ) (Goodman, 1997, 1999). Kyselylomake on kehitetty kliiniseen työhön soveltuvaksi nopeaksi arviointimenetelmäksi, jolla mitataan 3–16 -vuotiaiden sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvaa oireilua sekä vertaissuhdeongelmia (Goodman, 1997). Kyselylomake koostuu 25 väittämästä, joihin on kolme vastausvaihtoehtoa (”ei päde” (tutkimuksessa pistemäärä 1), ”pätee jonkin verran” (pistemäärä 2) ja ”pätee varmasti”

(pistemäärä 3)). Väittämät kartoittavat viittä eri osa-aluetta: tunne-elämän oireita, käytösoireita, yliaktiivisuutta, kaverisuhteiden ongelmia sekä prososiaalista käyttäytymistä. Kysely on osoittautunut viiden faktorin malliltaan suhteellisen luotettavaksi (keskiarvo viiden faktorin Cronbachin alfa on .73; Goodman, 2001) ja validiksi siten, että korkeiden kyselyn pistemääräarvojen (90 persentiilin yli menevät kokonaispistemäärät) on havaittu olevan yhteydessä kliinisesti arvioituihin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin mielenterveysongelmiin sekä avun hakemiseen näiden ongelmien vuoksi (Goodman, 2001; Koskelainen, Sourander & Kaljonen, 2000). Lapsen tai nuoren täyttämän itsearviointiversion lisäksi kyselystä on olemassa versio, jonka lapsen vanhempi tai opettaja täyttää. Tässä tutkimuksessa käytettiin nuoren täyttämää itsearviointiversiota. Suomalaisista lasten ja nuorten parissa tehdyssä tutkimuksessa Vahvuuksien ja vaikeuksien kyselylomakkeen itsearviointiversion Cronbachin alfa oli keskimäärin .71 (Koskelainen ym., 2000).

Ulospäin suuntautuvien ongelmien mittaamiseen käytettiin Vahvuuksien ja vaikeuksien -kyselylomakkeen viidestä ulottuvuudesta osioita, jotka mittaavat käytösoireita ja yliaktiivisuutta. Käytösoireiden kohdalla oppilaan tulee ottaa kantaa mm. tunteidenhallintaan, aggressiiviseen käyttäytymiseen, epärehellisyyteen ja sääntöjen rikkomiseen liittyen. Yliaktiivisuuden osalta kysely sisältää väittämiä mm. toiminnanohjaukseen, toiminnan pitkäjänteisyyteen, tarkkaavuuden ylläpitämiseen ja motoriseen levottomuuteen liittyen. Osa kyselyn väittämien pisteytyksistä käännettiin päinvastaisiksi yhdenmukaisen asteikon luomiseksi. Muutama vastaaja oli antanut yhteen väitteeseen kaksi vastausta, esimerkiksi ”pätee jonkin verran” ja ”pätee varmasti”. Tällaiset kaksoisvastaukset koodattiin korkeamman pistemäärän mukaan. Muutamassa tapauksessa vastaaja ei ollut antanut vastausta joihinkin yksittäisiin väittämiin. Näissä tapauksissa puuttuva tieto korvattiin vastaajan samaa ulottuvuutta kuvaavien väittämien keskiarvolla. Käytösoireita ja yliaktiivisuutta mittaavista osioista muodostettiin summamuuttujat. Käytösoireiden summamuuttujan Cronbachin alfa oli .47 ja yliaktiivisuuden summamuuttujan .66. Koska käytösoireiden reliabiliteetti oli alhainen, ulospäin suuntautuvien ongelmien summamuuttuja päätettiin muodostaa 10 alkuperäisestä käytösoireita ja yliaktiivisuutta mittaavasta väittämästä kahden summamuuttujan sijasta, jolloin reliabiliteetti osoittautui kohtalaiseksi (Cronbachin $\alpha = .71$).

Sisäänpäin suuntautuvia ongelmia arvioitiin Vahvuuksien ja vaikeuksien -kyselylomakkeen tunneoireita mittaavilla väittämillä. Kysely sisältää tunneoireiden osalta väittämiä mm. ahdistuneisuuteen, mielialaongelmiin, asioiden murehtimiseen sekä somatisaatio-oireisiin liittyen. Tunneoireiden väittämistä muodostettiin summamuuttuja (Cronbachin $\alpha = .72$). Kuten ulospäin suuntautuvien ongelmien kohdalla, vastausta johonkin yksittäiseen väittämään ei muutamassa

tapauksessa ollut, jolloin puuttuva tieto korvattiin oppilaan tunneoireita mittaavien muiden väitteiden keskiarvolla. Muutamit kaksoisvastaukset koodattiin suuremman arvon mukaisesti.

Sosiometrisen aseman määrittämiseksi oppilaita pyydettiin kirjoittamaan ylös kolmen luokkalaisen nimet, joiden kanssa on mieluiten välitunnilla (positiiviset nimeämiset, P) ja kolmen luokkalaisen nimet, joiden kanssa ei halua olla välitunnilla (negatiiviset nimeämiset, N). Alle 11 oppilaan luokissa oppilaita pyydettiin nimeämään kaksi oppilasta kummassakin tehtävässä. Kaikki oppilaiden nimeämiset otettiin tutkimukseen mukaan, vaikka osa oppilaista antoi vähemmän tai useampia nimeämiä kuin pyydetty kolme. Sosiometrista asemaa määritettäessä oppilaan asemaa tarkasteltiin *sosiaalisen miellyttävyyden* (SM) ja *sosiaalisen vaikuttavuuden* (SV) kautta. Miellyttävyydempistemäärä (SM) laskettiin positiivisten mainintojen (P) summan ja negatiivisten mainintojen (N) summan välisenä erotuksena ja vaikuttavuuspistemäärä (SV) positiivisten mainintojen (P) ja negatiivisten mainintojen (N) summana (Cillessen, 2009; Košir & Pečjak, 2005). Sekä miellyttävyyd- että vaikuttavuuspistemäärät suhteutettiin luokkakokoon siten, että pistemäärät jaettiin kunkin luokan oppilasmäärällä. Tällöin miellyttävyyd- ja vaikuttavuuspistemäärät vaihtelivat 0 ja 1 välillä. Luokkakokoon suhteuttamalla pyrittiin siihen, ettei luokkakoko vaikuttaisi saatujen mainintojen määrään (Coie ym., 1982). Luokkakokoon suhteutetut miellyttävyyd- ja vaikuttavuuspistemäärät standardoitiin yli koko aineiston.

Tutkimuksissa on käytetty erilaisia kriteerejä viiden sosiometrisen aseman luokitteluksi (Frederickson & Furnham, 1998). Tässä tutkimuksessa sosiometrisen aseman määrittelyn pohjana käytettiin muutamit muutoksin Coien ym. (1982) kehittämää tapaa, jota alkuperäisessä muodossaan on käytetty useissa tutkimuksissa (mm. Asher & Dodge, 1986; LaFontana & Cillessen, 1999; Newcomb & Bukowski, 1983, 1984; Rönkä ym., 2011). Coien ym. (1982) luokittelukriteerit esitetään taulukossa 1. Tämän määrittelytavan haasteena on ”luokittelemattomat” -kategoria: tutkittavat, jotka eivät asetu mihinkään viidestä sosiometrisestä asemasta ja jotka usein muodostavat merkittävän osan kokonaisotoksesta (ks. esim. Rönkä ym., 2011). Coien ym. (1982) alkuperäistä luokittelua käyttäen tämän tutkimuksen aineistosta sosiometrisiin asemiin olisi kuulunut 377 (45 %) oppilasta, kun taas 462 (55 %) oppilasta olisi jäänyt luokittelematta. Myöhemmin Coie ja Dodge (1983, 1988) muokkasivat hieman alkuperäistä luokittelustrategiaa siten, että kaikki tutkittavat kuuluisivat johonkin sosiometriseen asemaan. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi luokittelemattomat yhdistettiin keskimääräisessä asemassa oleviin. Myöhemmin Coie ja Dodge (1988) lievensivät vielä huomiotta jätettyjen luokitusta siten, että huomiotta jääviin kuului aiempaa luokitustapaa suurempi osuus tutkittavista (Coie & Dodge, 1988; ks. myös Frederickson & Frunham, 1998).

Tässä tutkimuksessa kokeiltiin erilaisia tapoja sosiometrisen aseman luokitteluksi. Pyrkimyksenä oli löytää oppilasmääriltään mahdollisimman tasapainoiset sosiometriset asemat

Taulukko 1. Sosiometrinen asemien määrittäminen (Coie ym., 1982)

SM = Sosiaalinen miellyttävyys, SV = sosiaalinen vaikuttavuus, P = positiiviset maininnat, N = negatiiviset maininnat. Jos z on ennen pistemäärää, se standardoidaan.

Suosittu	$zSM > 1.0 \ \& \ zP > 0 \ \& \ zN < 0$
Torjuttu	$zSM < -1.0 \ \& \ zP < 0 \ \& \ zN > 0$
Huomiotta jätetyt	$zSV < -1.0 \ \& \ (\text{absol.}) \ P = 0$
Ristiriitaiset	$zSV > 1.0 \ \& \ zP > 0 \ \& \ zN > 0$
Keskimääräiset	$zSM > -0.5 \ \& \ zSM < 0.5 \ \& \ zSV > -0.5 \ \& \ zSV < 0.5$
Luokittelemattomat	muut

---

siten, ettei aineistoa jäisi hyödyntämättä. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että suosittu, torjuttu ja ristiriitainen asema määritettiin Coien ym. vuoden 1982 kriteerien mukaisesti (ks. taulukko 1). Huomiotta jätetty asema määritettiin seuraavasti: $zSV < -1.0$ (Coie & Dodge, 1988). Keskimääräiseen asemaan määriteltiin kuuluvaksi kaikki loput oppilaat (Coie & Dodge, 1983, 1988). Tätä luokitteluperustaa käyttäen keskimääräisessä asemassa olevista tuli selkeästi suurin sosiometrinen asema, jonka ajateltiin edustavan ”keskimääräistä oppilasainesta”, johon sosiometriselta asemaltaan selkeämmin ”ääriryhmiä” edustavia oppilaita verrattiin. Analyysissä saadut tulokset tarkastettiin kokeilemalla myös Coien ym., alkuperäistä vuoden 1982 luokitusta sekä tästä tehtyä liberaalimpaa luokitusta, jossa -1.0 keskihajonnan kriteerit on korvattu -0.5 keskihajonnalla ja keskimääräisessä asemassa olevien -0.5 kriteeri -0.25 keskihajonnan kriteerillä.

Tilastolliset analyysit

Aluksi tarkasteltiin, ovatko koulutaidot yhteydessä sosiometriseen asemaan. Seuraavaksi tarkasteltiin, ovatko sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat yhteydessä sosiometriseen asemaan. Kolmanneksi tarkasteltiin sitä, päällekkäistyvätkö koulutaitojen ongelmat sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat, ja onko mahdollinen päällekkäistyminen yhteydessä sosiometriseen asemaan.

Tutkimuskysymysten tarkastelussa pääasiallisena analyysimenetelmänä käytettiin multinomiaalista logistista regressioanalyysia. Selittävinä muuttujina käsiteltiin koulutaitojen keskiarvosummamuuttujaa sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien summamuuttujia. Kolmatta tutkimuskysymystä varten näistä jatkuvista muuttujista muodostettiin luokitellut

muuttajat. Selitettäväksi muuttujaksi analyyseissa asetettiin sosiometrinen asema. Referenssikategoriaksi asetettiin keskimääräisessä asemassa olevat. Analyyseja kokeiltiin myös siten, että referenssikategoriana oli torjutut.

Kuvailevan tiedon tarkastelussa käytettiin ristiintaulukointia, χ^2 -testiä, riippumattomien otosten t-testiä ja Mann-Whitneyn U-testiä. Lisäanalyysina ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla käytettiin Pearsonin korrelaatiokerrointa sosiaalisen miellyttävyysspistemäärän ja koulutaitojen välisessä tarkastelussa. Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkastelussa käytettiin multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin lisäksi ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä.

Tilastolliset analyysit toteutettiin IBM SPSS 20 for Windows -ohjelmistolla.

TULOKSET

Kuvaileva tieto

Sosiometrinen asemaa koskeva kuvaileva tieto on esitetty taulukossa 2. Suurin osa oppilasta kuului keskimääräisessä asemassa oleviin. Sosiometrisistä asemista ristiriitaisessa asemassa olevat olivat pienin ryhmä. Suositut, torjutut ja huomiotta jätetyt olivat oppilasmääriltään suhteellisen tasakokoiset ryhmät.

Vaikka sukupuolittaiset tarkastelut eivät kuuluneet tutkimuskysymyksiin, kuvailevissa tiedoissa muuttujia tarkasteltiin myös sukupuolittain. Sukupuolen ja sosiometrisen aseman välistä suhdetta tarkasteltiin ristiintaulukoimalla (χ^2 -testi), jolloin havaittiin, että tytöt ja pojat erosivat toisistaan sosiometrisiin asemiin sijoittumisessa ($\chi^2(4) = 14.471, p = .006, \phi = .131$). Seuraavaksi selvitettiin, mihin sosiometrisiin asemiin sijoittumisessa tytöt ja pojat eroavat tilastollisesti toisistaan. Jokaista sosiometrinen asemaa tarkasteltiin erikseen sukupuoleen nähden, jolloin ristiintaulukoinnissa muodostui viisi 2 X 2 -taulukkoa. Tulokset luettiin Yatesin jatkuvuuskorjauksen mukaisesti. Havaittiin, että tytöt ja pojat erosivat toisistaan sosiometrisiin asemiin sijoittumisessa ristiriitaisessa asemassa olevien osalta ($\chi^2(1) = 6.615, p = .01, \phi = .095$) siten, että ristiriitaisessa asemassa oleviin kuului enemmän poikia kuin tyttöjä. Suosittujen sosiometriseen asemaan kuului hieman enemmän poikia kuin tyttöjä, ja huomiotta jätetyissä oli hieman enemmän tyttöjä kuin poikia, mutta nämä erot eivät osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi (suositut: $\chi^2(1) = 3.348, p = .07, \phi = .067$; huomiotta jätetyt: $\chi^2(1) = 3.308, p = .07, \phi = -.067$). Koska tytöt ja pojat erosivat toisistaan

Taulukko 2. Sosiometrinen asema, kuvaileva tieto

	N	%	Tytöt		Pojat	
			n	%	n	%
Suosittut	78	9	29	4	49	6
Torjutut	105	13	50	6	55	7
Huomiotta jätetyt	87	10	50	6	37	4
Ristiriitaiset	33	4	8	1	25	3
Keskimääräiset	536	64	263	31	273	33
Yhteensä	839	100	400	48	439	53*

Huom. * 53 % johtuu pyöristyksestä

sosiometrisiin asemiin sijoittumisessa ristiriitaisessa asemassa olevien suhteen, varsinaisten tutkimuskysymysten tarkastelussa analyysien päätulokset tarkistettiin siten, että sukupuolen vaikutus kontrolloitiin asettamalla sukupuoli kovariaatiksi lisäanalyseissa. Tulososiossa raportoidaan lisäanalyysien tulokset vain, mikäli ne poikkesivat päätuloksista.

Taulukossa 3 on esitetty analyyseissa selittäviksi muuttujiksi asetettujen koulutaitojen sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien muuttujien kuvailevaa tietoa. Analyyseissa on käytetty standardoituja muuttujia, mutta taulukossa esitetään kuvaileva tieto raakamuuttujien pohjalta. Myös näiden muuttujien kohdalla tehtiin sukupuolittaisia tarkasteluja. Koulutaitojen osalta tarkastelu suoritettiin riippumattomien otosten t-testillä. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien tarkastelussa käytettiin Mann-Whitneyn U-testiä muuttujien normaalisuusolettamusten toteutumattomuuden vuoksi. Tyttöjen ja poikien havaittiin eroavan toisistaan sisäänpäin suuntautuvien ongelmien osalta siten, että tytöt raportoivat poikia enemmän sisäänpäin suuntautuvia oireita. Koulutaitojen ja ulospäin suuntautuvien ongelmien osalta tytöt ja pojat eivät eronneet toisistaan. Ulospäin suuntautuvien ongelmien summamuuttuja muodostui yliaktiivisuutta ja käytösoireita mittaavista osioista. Vaikka summamuuttujaa tarkasteltaessa ulospäin suuntautuvissa ongelmassa ei havaittu eroa tyttöjen ja poikien välillä, yliaktiivisuutta ja käytösoireita erikseen tarkasteltaessa havaittiin, että pojat raportoivat tyttöjä enemmän käytösoireita. Yliaktiivisuuden osalta tilastollisesti merkitsevää eroa ei havaittu.

Taulukko 3. Selittävien muuttujien kuvaileva tieto ja sukupuolittainen tilastollisesti merkitsevien erojen tarkastelu (N = 839)

Muuttuja	Min	Max	KA	KH	Tytöt KA	KH	Pojat KA	KH	Testisuure	Df	p-arvo
koulutaidot	10	53,8	27,5	6,6	27,5	6,0	27,4	7,2	t = .050	837	.960
tekninen lukutaito	15	80	46,7	10,5	47,4	10,2	45,9	10,6	t = 2.121	837	.034
luetun ymmärtäminen	0	12	7,0	2,5	7,3	2,4	6,7	2,6	t = 3.370	837	.001
yhtälöt	1	26	16,1	3,7	15,8	3,5	16,4	3,8	t = -2.257	837	.024
kertotaulut	7	111	40,1	17,0	39,4	15,0	40,8	18,7	t = -1.246	837	.213
tunneoireet / sisäänpäin suuntautuvat ongelmat	5	15	7,48	2,2	8,1	2,3	6,9	1,8	U = 60544.500		< .001
Ulospäin suuntautuvat ongelmat	10	28	14,8	2,9	14,6	2,7	15,0	3,0	U = 83112.500		.178
käyttöoireet	5	14	6,9	1,4	6,7	1,2	7,1	1,6	U = 75135.500		< .001
yliaktiivisuus	5	15	7,9	1,9	8,0	1,9	7,9	1,9	U = 85572.500		.518

Koulutaitojen yhteydet sosiometriseen asemaan

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, onko koulutaidoissa eroa sosiometrinen asemien välillä. Koulutaitojen ja sosiometrinen asemien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä. Selittäväksi muuttujaksi asetettiin koulutaitoja kuvaava keskiarvosummamuuttuja ja selitettäväksi muuttujaksi sosiometrinen asema.

Koulutaitojen ja sosiometrinen asemien välisiä yhteyksiä kuvaava malli ei osoittautunut tehokkaaksi verrattuna vakioterminmalliin ($\chi^2(4) = 6.195, p = .185$), eli pelkkä mallin vakiotekijä (β) riittäisi vaihtelun kuvaamiseen ilman selittävää koulutaitojen muuttujaa. Kuitenkin malli toisti kohtalaisen hyvin alkuperäisen aineiston sopivuuskertoimella (Goodness-of-Fit, GoF) mitattuna ($\chi^2(3344) = 3345.792, p = .488$), mistä syystä analyysin tulosten tarkastelua jatkettiin. Selitysaste jäi alhaiseksi (Nagelkerken pseudo $R^2 = .008$). Havaittiin, että sosiometrisista asemista ainoastaan huomiotta jätetyt erosivat koulutaidoiltaan verrattuna keskimääräisessä asemassa oleviin (OR = 1.41, 95 %:n luottamusväli = 1.02–1.95, $p = .038$) ja torjuttuihin (OR = 1.60, 95 %:n luottamusväli = 1.07–2.42, $p = .024$) siten, että huomiotta jätettyjen koulutaidot olivat paremmat. Suositujen, torjuttujen, ristiriitaisessa asemassa ja keskimääräisessä asemassa olevien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja koulutaitojen suhteen.

Analyyseissa kokeiltiin myös vaihtoehtoisia sosiometrisen määrittelyn tapoja. Kun sosiometrinen asema määriteltiin Coien ym. (1982) luokituksesta tehdyn liberaalimman tavan mukaisesti käyttäen 0.5 ja keskimääräisessä asemassa olevien kohdalla 0.25 keskihajonnan kriteereitä, havaittiin että suositut erosivat koulutaitojen suhteen torjutuista melkein tilastollisesti merkitsevällä tasolla (OR = 1.36, 95 %:n luottamusväli = 1.00 – 1.86, $p = .051$). Tässä vaihtoehtoisessa sosiometrisen aseman määrittelytavassa suositut ja torjutut muodostivat tämän aineiston kohdalla selvästi suurimmat ryhmät, minkä vuoksi näiden sosiometrinen asemien voidaan ajatella kuvastavan yleisempää vertaisryhmän hyväksyntää ja hyljeksintää. Lisäanalyysinä päätettiin tarkastella Pearsonin korrelaatiokertoimella koulutaitojen yhteyttä sosiaalisen miellyttävyyden (SM) pistemäärään, joka kuvaa vertaisryhmän yleisempää hyväksyntää ja hyljeksintää. Havaittiin, että koulutaitojen ja sosiaalisen miellyttävyyden välillä oli heikko tilastollisesti merkitsevä positiivinen korrelaatio ($r = .086, p = .013$).

Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteydet sosiometrisiin asemiin

Toisessa tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää, ovatko sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat yhteydessä sosiometrisiin asemiin. Analyysit toteutettiin multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä. Aluksi tarkasteltiin sisäänpäin suuntautuvia ongelmia. Analyyseissa selittävänä muuttujana oli sisäänpäin suuntautuvien ongelmien summamuuttuja ja selitettävänä muuttujana sosiometrinen asema. Yhteyksiä kuvaava malli osoittautui toimivaksi pelkkään vakiotermimalliin verrattuna ($\chi^2(4) = 19.805$, $p = .001$) ja malli toisti sopivuuskertoimella (GoF) tarkasteltuna hyvin alkuperäisen aineiston ($\chi^2(48) = 40.792$, $p = .76$). Selitysaste oli Nagelkerken pseudo R^2 -kertoimella tarkasteltuna .026. Analyyseissa havaittiin, että torjutut erottuivat selvästi muista sosiometrisista asemista. Kun referenssikategoriaksi asetettiin torjutut, havaittiin kaikkien sosiometristen asemien poikkeavan torjutuista (suositut: OR = .56, 95 %:n luottamusväli = .41–.77, $p < .001$; huomiotta jätetyt: OR = .67, 95 %:n luottamusväli = .51–.89, $p = .005$; ristiriitaisessa asemassa olevat: OR = .59, 95 %:n luottamusväli = .39–.90, $p = .013$; keskimääräisessä asemassa olevat: OR = .69, 95 %:n luottamusväli = .57–.84, $p < .001$) siten, että muihin sosiometrisiin asemiin kuuluvat raportoivat vähemmän sisäänpäin suuntautuvia ongelmia. Kun analyysissa kontrolloitiin sukupuolen vaikutus, ristiriitaisessa asemassa olevien ja torjuttujen välinen ero jäi kuitenkin vain melkein tilastollisesti merkitseväksi (OR = .657, 95 %:n luottamusväli = .428 – 1.008, $p = .054$). Toisin sanoen sukupuolen vaikutus muutti joissain määrin tuloksia. Tästä syystä sisäänpäin suuntautuvien ongelmien ja sosiometrisen aseman välisten yhteyksien tutkimista jatkettiin tarkastelemalla tyttöjä ja poikia erikseen. Tyttöjen kohdalla havaittiin, että ristiriitaisessa asemassa olevat erosivat torjutuista melkein tilastollisesti merkitsevällä tasolla (OR = .493, 95 %:n luottamusväli = .221–1.099, $p = .084$). Poikien kohdalla ristiriitaisessa asemassa olevien ei havaittu eroavan torjutuista sisäänpäin suuntautuvien ongelmien suhteen (OR = 737, 95 %:n luottamusväli = .436–1.244, $p = .253$).

Ulospäin suuntautuvien ongelmien tarkastelussa selittäväksi muuttujaksi asetettiin ulospäin suuntautuvia ongelmia kuvaava summamuuttuja ja selitettäväksi muuttujaksi sosiometrinen asema. Yhteyksiä kuvaava malli osoittautui toimivaksi vakiotermimalliin verrattuna ($\chi^2(4) = 18.345$, $p = .001$) ja malli toisti hyvin alkuperäisen aineiston sopivuuskertoimella (GoF) tarkasteltuna ($\chi^2(108) = 101.107$, $p = .668$). Selitysaste oli Nagelkerken pseudo R^2 -kertoimella tarkasteltuna .024. Kun referenssikategoriaksi asetettiin keskimääräisessä asemassa olevat, havaittiin torjuttujen eroavan keskimääräisessä asemassa olevista (OR = 1.30, 95 %:n luottamusväli = 1.07–1.58, $p = .008$) siten, että torjutuilla oli enemmän ulospäin suuntautuvia ongelmia. Lisäksi havaittiin, että huomiotta

jätetyt erosivat keskimääräisessä asemassa olevista (OR = .70, 95 %:n luottamusväli = .54–.91, p = .008) siten, että huomiotta jätetyt raportoivat vähemmän ulospäin suuntautuvia ongelmia. Kun referenssikategoriaksi asetettiin torjutut, havaittiin että suositut (OR = .70, 95 %:n luottamusväli = .52–.94, p = .016), huomiotta jätetyt (OR = .54, 95 %:n luottamusväli = .32–.73, p < .001) ja keskimääräisessä asemassa olevat (OR = .77, 95 %:n luottamusväli = .63–.93, p = .008) erosivat torjutuista siten, että torjutuilla oli enemmän itseraportoituja ulospäin suuntautuvia ongelmia. Ristiriitaisessa asemassa olevat (OR = .87, 95 %:n luottamusväli = .60–1.27, p = .475) eivät eronneet torjutuista ulospäin suuntautuvien ongelmien osalta.

Ongelmien päällekkäistyminen

Kolmantena tutkimuskysymyksenä haluttiin selvittää, päällekkäistyvätkö koulutaitojen ongelmat sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat. Mikäli tämä havaitaan, jatkona tutkimuskysymykselle haluttiin selvittää, onko päällekkäistyminen yhteydessä sosiometriseen asemaan. Ääriarvoja kolmella selittävällä muuttujalla saavien ryhmien tarkastelemiseksi koulutaitojen keskiarvosummamuuttujasta ja sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien summamuuttujista muodostettiin luokitellut muuttujat. Koulutaitoja kuvaavan muuttujan kohdalla usein tutkimuksissa käytettyä +/- 1.5 keskihajonnan kriteeriä ei tässä tutkimuksessa käytetty. Jos tätä kriteeriä olisi käytetty, koulutaitojen ongelmia kokevien luokasta olisi tullut tilastollisessa mielessä liian pieni (n = 7, 1 %). Sen sijaan päädyttiin käyttämään -1.0 keskihajonnan kriteeriä, jolloin koulutaitojen ongelmia kokevien osajoukon kooksi muodostui 62 (7 %).

Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien mittaamisessa käytettyyn Vahvuuksien ja vaikeuksien kyselylomakkeeseen (SDQ) on kehitetty omat pistemääräraajansa, joilla pyritään tunnistamaan kliinisesti merkittävät ja mahdollisesti mielenterveyshäiriöihin viittaavat ongelmat (Goodman, 1997; Koskelainen ym., 2000; ks. myös www.sdqinfo.org). SDQ:n poikkeavan korkeat pistemäärät on määritelty siten, että keskimäärin 10 %:n osuus väestötöksistä asettuu tähän poikkeavan korkeiden pistemäärien luokkaan. Tämän perusteella tässä tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöisesti 10 persentiilin rajaa runsaasti sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia raportoivien ryhmien muodostamiseksi. Tällöin raja ongelmaryhmään kuulumiseen asettui sisäänpäin suuntautuvissa ongelmissa +1.62 keskihajonnan kohdalle (n = 85) ja ulospäin suuntautuvissa ongelmissa +1.47 keskihajonnan kohdalle (n = 101).

Aluksi selvitettiin, missä määrin koulutaitojen ongelmat sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat päällekkäistyvät. Näillä osa-alueilla koettuja ongelmia kuvaavia luokiteltuja muuttujia tarkasteltiin ensin pareittain ristiintaulukoinnin ja χ^2 -riippumattomuustestien kautta. Koulutaitojen ja sisäänpäin suuntautuvien ongelmien välinen yhteys ei osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi ($\chi^2 (1) = .015$, $p = .902$, $\phi = -.004$), kuten ei myöskään koulutaitojen ja ulospäin suuntautuvien ongelmien välinen yhteys ($\chi^2 (1) = .035$, $p = .851$, $\phi = -.006$). Sen sijaan sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys ($\chi^2 (1) = 34.758$, $p < .001$, $\phi = .204$). Ristiintaulukointi sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvista ongelmista on esitetty taulukossa 4. Kuten taulukosta voidaan havaita, sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia kokevia oppilaita oli aineistossa enemmän kuin odotettujen frekvenssien perusteella olisi voinut olettaa. χ^2 -riippumattomuustestillä ja ristiintaulukoinnilla havaittu sisäänpäin ja ulospäin

Taulukko 4. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien väliset yhteydet ristiintaulukoinnilla tarkasteltuna (N = 839)

		ei ulospäin suuntautuvia ongelmia	ulospäin suuntautuvia ongelmia
ei sisäänpäin suuntautuvia ongelmia	havaittu frekvenssi	680	74
	odotettu frekvenssi	663.2	90.8
	%-osuus sisäänpäin suuntautuvien ongelmien frekvensseistä	90 %	10 %
	%-osuus ulospäin suuntautuvien ongelmien frekvensseistä	92 %	73 %
	%-osuus kaikista frekvensseistä	81 %	9 %
	mukautettu jäännöstermi	5.9	-5.9
sisäänpäin suuntautuvia ongelmia	havaittu frekvenssi	58	27
	odotettu frekvenssi	74.8	10.2
	%-osuus sisäänpäin suuntautuvien ongelmien frekvensseistä	68 %	32 %
	%-osuus ulospäin suuntautuvien ongelmien frekvensseistä	8 %	27 %
	%-osuus kaikista frekvensseistä	7 %	3 %
	mukautettu jäännöstermi	-5.9	5.9

suuntautuvien ongelmien välinen yhteys viittaa siis siihen, että ongelmat näillä osa-alueilla joissain määrin päällekkäistyvät. Koulutaitojen ongelmilla ei puolestaan havaittu olevan yhteyttä sisäänpäin tai ulospäin suuntautuviin ongelmiin.

Seuraavaksi selvitettiin, kuinka koulutaitojen ongelmat sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat ovat luokiteltuina muuttujina yhteydessä sosiometriseen asemaan multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä. Selittäviksi muuttujiksi asetettiin luokitellut koulutaitojen, sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien muuttujat. Selitettäväksi muuttujaksi asetettiin sosiometrinen asema. Malli osoittautui toimivaksi vakiotermimalliin verrattuna ($\chi^2(12) = 33.069$, $p = .001$) ja malli toisti hyvin alkuperäisen aineiston sopivuuskertoimella (GoF) tarkasteltuna ($\chi^2(16) = 12.447$, $p = .713$). Mallin selitysaste Nagelkerken pseudo R^2 -kertoimella tarkasteltuna oli .043. Tarkasteluissa referenssikategoriana käytettiin keskimääräisessä asemassa olevia ja torjuttuja. Tulokset analyysistä, jossa referenssikategoriana oli torjutut, on esitetty taulukossa 5.

Koulusuoriutumisen ongelmat eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä mihinkään sosiometriseen asemaan. Lähes tilastollisesti merkitseväksi ($p = .056$) osoittautui kuitenkin ero huomiotta jätettyjen ja keskimääräisessä asemassa olevien välillä siten, että koulusuoriutumisen ongelmat liittyivät todennäköisemmin keskimääräisessä asemassa oleviin kuin huomiotta jätettyihin. Muut sosiometriset asemat eivät puolestaan eronneet keskimääräisessä asemassa olevista oppilaista koulutaitojen ongelmien suhteen. *Sisäänpäin suuntautuvissa ongelmista* torjuttujen kohdalla havaittiin tilastollisesti merkitsevät erot suosittuihin ja keskimääräisessä asemassa oleviin ja lähes tilastollisesti merkitsevä ero ($p = .066$) ristiriitaisessa asemassa oleviin. Torjutut raportoivat enemmän sisäänpäin suuntautuvia ongelmia kuin suositut ja keskimääräisessä asemassa olevat. Varovasti tulkiten torjutuilla oppilailta on myös enemmän sisäänpäin suuntautuvia ongelmia kuin ristiriitaisessa asemassa olevilla. Suositut, huomiotta jätetyt ja ristiriitaisessa asemassa olevat eivät eronneet toisistaan sisäänpäin suuntautuvien ongelmien osalta. *Ulospäin suuntautuvissa ongelmista* huomiotta jätettyjen kohdalla havaittiin tilastollisesti merkitsevät erot torjuttuihin ja keskimääräisessä asemassa oleviin. Vähäisissä määrin ulospäin suuntautuvia ongelmia raportoivat kuuluivat todennäköisemmin huomiotta jätettyihin kuin torjuttuihin tai keskimääräisessä asemassa oleviin. Tilastollisesti lähes merkitseväksi ($p = .087$) osoittautui ero torjuttujen ja keskimääräisessä asemassa olevien välillä siten, että torjuttuun asemaan liittyi todennäköisemmin ulospäin suuntautuvaa oireilua. Suositujen ja ristiriitaisessa asemassa olevien ei havaittu eroavan keskimääräisistä ulospäin suuntautuneiden ongelmien osalta.

Lopuksi tarkasteltiin, kuinka ongelmien päällekkäistyminen on yhteydessä sosiometriseen asemaan. Tätä tarkastelua varten koulutaitojen ongelmien sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien luokitelluista muuttujista muodostettiin neljä uutta päällekkäistymistä kuvaavaa

Taulukko 5. Ongelmien päällekkäistyminen multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä tarkasteltuna, referenssikategoriana torjutut

sosiometrinen asema	muuttuja	β	KH	Wald	p-arvo	OR	95 % luottamusväli
suositut	koulutaitojen ongelmat	-.31	.60	.26	.612	.74	.23 – 2.40
	sisäänpäin suuntautuvat ongelmat	1.43	.58	6.12	.013	4.16	1.35 – 12.86
	ulospäin suuntautuvat ongelmat	.72	.48	2.29	.130	2.05	.81 – 5.21
huomiotta jätetyt	koulutaitojen ongelmat	.97	.83	1.36	.243	2.64	.52 – 13.51
	sisäänpäin suuntautuvat ongelmat	.42	.43	.97	.326	1.52	.66 – 3.51
	ulospäin suuntautuvat ongelmat	1.61	.58	7.79	.005	4.98	1.61 – 15.36
ristiriitaisessa asemassa olevat	koulutaitojen ongelmat	-.05	.85	.00	.951	.95	.18 – 4.97
	sisäänpäin suuntautuvat ongelmat	1.44	.78	3.38	.066	4.22	.91 – 19.54
	ulospäin suuntautuvat ongelmat	-.10	.53	.03	.857	.91	.33 – 2.55
keskimääräisessä asemassa olevat	koulutaitojen ongelmat	-.42	.45	.88	.347	.65	.27 – 1.58
	sisäänpäin suuntautuvat ongelmat	.89	.30	9.14	.002	2.45	1.37 – 4.34
	ulospäin suuntautuvat ongelmat	.51	.29	3.12	.078	1.66	.95 – 2.92

dikotomista muuttujaa (koulutaitojen ongelmat & sisäänpäin suuntautuvat ongelmat, koulutaitojen ongelmat & ulospäin suuntautuvat ongelmat, sisäänpäin suuntautuvat ongelmat & ulospäin suuntautuvat ongelmat, koulutaitojen ongelmat & sisäänpäin suuntautuvat ongelmat & ulospäin suuntautuvat ongelmat). Päällekkäistymismuuttujan arvon 1 sai siinä tapauksessa, jos oppilas oli raportoinut ongelmia kaikilla tarkastelluista osa-alueista. Muuttujan arvo 0 tarkoittaa puolestaan joko ongelmien puuttumista tai sitä, ettei oppilaalla ole ongelmia kaikilla tarkastelluista osa-alueista.

Päällekkäistymismuuttujia tarkasteltiin aluksi ristiintaulukoinnin ja χ^2 -testien kautta. Muuttujien frekvenssien tarkastelussa havaittiin, että sekä koulutaitojen ongelmia että sisäänpäin suuntautuvia ongelmia koki aineistosta yhteensä 6 oppilasta. Sekä koulutaitojen ongelmia että ulospäin suuntautuvia ongelmia koki puolestaan 7 oppilasta. 27 oppilasta raportoi runsaasti sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia. Vain yhden oppilaan kohdalla havaittiin ongelmien päällekkäistyminen kaikilla 3 osa-alueella.

χ^2 -riippumattomuustesteillä tarkasteltiin sosiometrisen aseman ja päällekkäistymismuuttujien välisiä yhteyksiä. Sosiometrinen asema oli yhteydessä ainoastaan sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien päällekkäistymismuuttujaan melkein tilastollisesti merkitsevällä tasolla ($\chi^2(4) = 9.456$, $p = .051$, $\phi = .106$). Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien päällekkäistymismuuttujan ja sosiometrisen aseman ristiintaulukoinnin tulokset on esitetty taulukossa 6. Taulukosta voidaan havaita, että torjutut ovat yliedustettuina sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia raportoivien ryhmässä. Kun koko aineistosta 3 % raportoi runsaasti sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia, torjutuista 8 % koki ongelmia molemmilla osa-alueilla. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien päällekkäistymismuuttujan lisäksi muiden päällekkäistymismuuttujien ja sosiometrisen aseman välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä.

Lopuksi päällekkäistymismuuttujia tarkasteltiin multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä. Päällekkäistymismuuttujat lisättiin aiempiin malleihin, joissa tarkastelun kohteena oli pelkät dikotomiset ongelmamuuttujat, mutta ei päällekkäistymismuuttujia. Tällä haluttiin selvittää, onko päällekkäistymismuuttujilla omaa vaikutusta suhteessa yksittäisten ongelmamuuttujien vaikutukseen. Tilastollisesti merkitseväksi eroksi havaittiin ainoastaan torjuttujen ja keskimääräisessä asemassa olevien välinen ero sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien päällekkäistymisen kohdalla. Keskimääräisessä asemassa olevat erosivat torjutuista (OR= 2.82, 95 %:n luottamusväli = 1.16–6.82, $p = .022$) siten, että runsaasti sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia raportoivat kuuluivat todennäköisemmin torjuttuihin kuin keskimääräisessä asemassa oleviin.

Taulukko 6. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien päällekkäistymisen yhteys sosiometriseen asemaan

		sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia		
			EI	ON
sosiometri- nen asema	suositut	havaittu frekvenssi	78	0
		odotettu frekvenssi	75.5	2.5
		%-osuus suosituista	100 %	0 %
		mukautettu jäännöstermi	1.7	-1.7
	torjutut	havaittu frekvenssi	97	8
		odotettu frekvenssi	101.6	3.4
		%-osuus torjutuista	92%	8%
		mukautettu jäännöstermi	-2.7	2.7
	huomiotta jätetyt	havaittu frekvenssi	85	2
		odotettu frekvenssi	84.2	2.8
		%-osuus huomiotta jätetyistä	98 %	2 %
		mukautettu jäännöstermi	.5	-.5
ristiriitaiset	havaittu frekvenssi	32	1	
	odotettu frekvenssi	31.9	1.1	
	%-osuus ristiriitaisista	97 %	3 %	
	mukautettu jäännöstermi	.1	-.1	
keskimääräiset	havaittu frekvenssi	520	16	
	odotettu frekvenssi	518.8	17.2	
	%-osuus keskimääräisistä	97 %	3 %	
	mukautettu jäännöstermi	.5	-.5	

POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella koulutaitojen ongelmien sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien yhteyksiä oppilaan sosiaaliseen asemaan kuudennella luokalla. Yhteyksien tarkastelun lisäksi haluttiin selvittää, missä määrin ongelmat eri osa-alueilla päällekkäistyvät ja miten ongelmien päällekkäistyminen on yhteydessä oppilaan sosiaaliseen asemaan. Sosiaalista asemaa tarkasteltiin sosiometrisen aseman kautta. Koulutaitoja mitattiin kahdesta lukutehtävästä ja kahdesta matemaattisesta tehtävästä muodostetulla muuttujalla. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia arvioitiin oppilaiden täyttämällä

itsearviointikyselyllä. Koulutaitojen tarkastelussa huomiotta jätettyjen koulutaidot kuvautuivat parempina verrattuna muihin sosiometrisiin asemiin. Sisäänpäin suuntautuvien ongelmien osalta torjutut oppilaat raportoivat enemmän oireita suhteessa muihin sosiometrisiin asemiin. Torjutut ja ristiriitaisessa asemassa olevat oppilaat raportoivat enemmän ulospäin suuntautuvia ongelmia kuin muihin sosiometrisiin asemiin kuuluvat oppilaat. Tutkimuksessa käytettyjen mittareiden valossa ongelmat eivät näytä kovin suurissa määrin päällekkäistyvän kuudennella luokalla. Kuitenkin joidenkin oppilaiden kohdalla ongelmien päällekkäistymistä havaittiin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien suhteen. Näillä osa-alueilla havaittua ongelmien päällekkäistymistä esiintyi suhteellisesti eniten torjuttujen oppilaiden kohdalla, vaikka suurista oppilasmääristä ongelmien päällekkäistymisessä ei ollut kyse.

Seuraavaksi tarkastellaan tuloksia lähemmin suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli tarkastella koulutaitojen ja sosiometrisen aseman välisiä yhteyksiä. Ainoana tilastollisesti merkitsevästä erona havaittiin, että huomiotta jätetyt erosivat koulutaitojen osalta siten, että heidän koulutaitonsa olivat paremmat verrattuna muihin sosiometrisiin asemiin, mikä oli hypoteesien mukainen tulos ja tukee aikaisempia tutkimuksia (mm. Wentzel & Asher, 1995). Muilta osin tulokset eivät tukeneet hypoteeseja. Suositut ja torjutut eivät eronneet toisistaan koulutaitojen suhteen. Kuitenkin aikaisemmissa tutkimuksissa hyvä koulusuoriutuminen ja hyvät koulutaidot on liitetty suosittuun asemaan ja ongelmat koulusuoriutumisessa torjuttuun asemaan (Ollendick ym., 1992; Zettergren, 2003). Koulutaitojen osalta Rönkä ym. (2011) havaitsivat, että suosittujen lasten luku- ja laskutaidot olivat muita parempia ensimmäisellä ja toisella luokalla siinä missä torjuttujen lasten kehitys lukutaidoissa oli hitaampaa. Vielä neljännellä luokalla lukemisen vaikeus on yhdistetty vertaisten hyljeksintään (Kiuru ym., 2013). Koulutaitojen pulmat näyttäisivät siis liittyvän torjuttuun asemaan alakoulussa. Myös tässä tutkimuksessa havaittiin heikkojen koulutaitojen yhteys vertaisryhmän hyljeksintään silloin kun yhteyksiä ei tarkasteltu suhteessa sosiometriseen asemaan vaan laajempaan vertaisryhmän hyväksyntään ja hyljeksintään. Yhteys vertaisten hyväksynnän ja hyljeksinnän sekä koulutaitojen välillä näyttäytyi kuitenkin heikkona.

Tulokset herättävät kysymyksen siitä, heikkenevätkö koulutaitojen ja sosiaalisen aseman väliset yhteydet kohti nuoruutta siirryttäessä. Mm. Véronneau ym. (2010) päätyivät johtopäätökseen, että koulutaitojen ja vertaisten hyväksynnän ja hyljeksinnän väliset yhteydet voivat heiketä koulu-uralla alkuopetusvuosien jälkeen. Vertaisten suosion saavuttaminen tulee varhaisnuoruudessa tärkeäksi tavoitteeksi (LaFontana & Cillesen, 2010). Tässä ikävaiheessa vertaisten suosiota ei välttämättä enää saavuteta hyvään koulumenestykseen pyrkivillä tavoitteilla ja olemalla tunnollinen ja kiltti oppilas, vaan suosiota ja hyväksyntää saatetaan hakea sellaisten toimien kautta, mikä ei tue koulusuoriutumista (LaFontana & Cillesen, 2010). Vertaisten suosiota voidaan hakea esimerkiksi

toimimalla koulun sääntöjen vastaisesti (LaFontana & Cillesen, 2010). Suosituilla onkin joissain tutkimuksissa havaittu mm. koulunkäyntiin liittyvää vastuuntuntoisuuden vähenemistä (Wentzel, 2003). On myös huomattu, että koulumenestys voi varhaisnuoruudessa olla jopa negatiivisesti yhteydessä ikätoverisuosioon (Juvonen & Murdock, 1995; Preckel ym., 2013).

On myös mahdollista, että sosiometrinen asema ei enää varhaisnuoruudessa tavoita kovin tehokkaasti koulutaitojen ja vertaissuhteiden välisiä yhteyksiä ilmiönä. Esimerkiksi tietyn vertaisryhmittymän jäsenyys, kuten kuuluminen tiettyyn kaveriporukkaan, voi selittää varhaisnuoruudessa paremmin koulumenestystä kuin yleisempään vertaisten hyväksyntään ja hyljeksintään perustuva sosiometrinen asema (Wentzel & Caldwell, 1997). On havaittu, että samaan vertaisryhmään kuuluvat muistuttavat toisiaan mm. koulumotivaation, kouluun sitoutumisen ja koulumenestyksen suhteen (Chen, Chang, & He, 2003; Kindermann, 1993, 2007). Tämä tutkimus ei käytettyjen mittareiden puolesta välttämättä tavoittanut varhaisnuoruuden sosiaalisten suhteiden kirjosta niitä puolia, jotka olisivat voimakkaammin yhteydessä koulutaitoihin ja niiden ongelmiin.

Koulutaitojen ja sosiometrisen aseman välisten yhteyksien jälkeen tarkasteltiin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia suhteessa sosiometriseen asemaan. Sisäänpäin suuntautuvien ongelmien kohdalla havaittiin, että torjutut erosivat selvästi muista sosiometrisistä asemista. Torjuttuun asemaan liittyi muita sosiometrisia asemia enemmän sisäänpäin suuntautuvia oireita, mikä oli oletusten mukainen tulos ja tukee aikaisempia tutkimuksia (mm. Hymel ym., 1990). Torjutun aseman ja sisäänpäin suuntautuvien ongelmien välisiä yhteyksiä voidaan selittää mm. torjuttuun asemaan liittyvällä vähäisellä sosiaalisella tuella ja torjunnasta aiheutuvilla kielteisillä käsityksillä itsestä, mitkä voivat altistaa sisäänpäin suuntautuvalla oireilulle (Ladd & Troop-Gordon, 2003; Lopez & DuBois, 2005; Troop-Gordon & Ladd, 2005). Oletusten vastaisesti huomiotta jätettyjen oppilaiden ei havaittu eroavan tilastollisesti merkitsevästi sisäänpäin suuntautuvien oireiden osalta keskimääräisessä asemassa olevista oppilaista, vaikka osassa tutkimuksista on saatu vastakkaisensuuntaista näyttöä (Kupersmidt & Patterson, 1991). Kupersmidtin ja Pattersonin (1991) tutkimuksessa sisäänpäin suuntautuvia oireita havaittiin vain huomiotta jätetyillä tytöillä. Tässä tutkimuksessa sukupuoliä ei tarkasteltu erikseen, mikä voi selittää sitä, miksi eroa ei havaittu.

Ulospäin suuntautuvien ongelmien ja sosiometrisen aseman välisessä tarkastelussa havaittiin, että torjutut oppilaat raportoivat sisäänpäin suuntautuvien ongelmien lisäksi enemmän myös ulospäin suuntautuvia ongelmia kuin suositut, huomiotta jätetyt tai keskimääräisessä asemassa olevat oppilaat. Ristiriitaisessa asemassa olevien ja torjuttujen oppilaiden välillä puolestaan ei havaittu eroa ulospäin suuntautuvien ongelmien suhteen. Tulokset viittaavat siihen, että myös ristiriitaiseen asemaan liittyy ulospäin suuntautuvaa oireilua. Huomiotta jätetyt oppilaat puolestaan

raportoivat vähiten ulospäin suuntautuvia ongelmia. Tulokset olivat hypoteesien mukaisia. Ne tukivat myös aikaisempia tutkimuksia, joissa ulospäin suuntautuvat ongelmat on liitetty sosiometrisista asemista torjuttuihin ja ristiriitaisessa asemassa oleviin (Coie ym., 1992; Hymel ym., 1990; Lewin ym., 1999; Newcomb ym., 1993; Rubin ym., 1995). Ulospäin suuntautuvien ongelmien taustalla voi olla esimerkiksi aggressiivista käyttäytymistä, käyttäytymisen alikontrollointia sekä sosiaalisten taitojen puutteita, mitkä altistavat vertaisryhmän torjunnan kokemuksille (Coie, 1990; Robins ym., 1996). Vertaisten torjunta voi puolestaan herättää vihamielisiä tulkintoja sosiaalisista tilanteista, mikä voi lisätä häiritsevää ja aggressiivista käyttäytymistä, mikä edelleen voi lisätä myös muuta ulospäin suuntautuvaa oireilua (DeWall, 2009; Molano ym., 2013). Tämän kaltaiset käyttäytymiseen liittyvät ongelmat voivat selittää sitä, että sekä torjutut että ristiriitaisessa asemassa olevat oppilaat saivat tässä tutkimuksessa paljon negatiivisia mainintoja vertaisten taholta. Kuitenkin ristiriitaisessa asemassa olevilla oppilailta voi olla sellaisia sosiaalisia taitoja tai suosiota lisääviä ominaisuuksia, jotka tuovat heille myös myönteistä huomiota vertaisten taholta ja sosiometrisen aseman mittaamisessa myönteisiä nimeämisiä (Newcomb ym., 1993).

Rajoituksena sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien arvioinnissa voidaan pitää sitä, että ongelmia arvioitiin nuoren täyttämän itsearviointikyselyn pohjalta. Itsearviointia yksittäin käytettynä ilman muita tietolähteitä ei luonnollisestikaan voida pitää kovin objektiivisena sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien mittarina. Toisaalta käytetty itsearviointikysely on osoittautunut suhteellisen samansuuntaisia tuloksia antavaksi kuin esimerkiksi vastaava vanhemman täyttämä kyselyversio (Koskinen ym., 2000). Kyselyssä korkeita pistemääriä saaneilla lapsilla ja nuorilla on myös havaittu kliinisesti arvioituna runsaasti sisäänpäin ja ulospäin suuntautunutta oireilua (Koskinen ym., 2000), mistä syystä kyselyn käyttöä voidaan pitää perusteltuna. Tämän tutkimuksen osalta rajoituksena voitaneen kuitenkin pitää sitä, että tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöisesti 10 prosenttiin rajaa pistemääriltään eniten ongelmia raportoivien ryhmien muodostamiseksi, ei kyselyn omia kliinisesti merkittäväksi osoittautuneita katkaisupistemääriä. Tämä joissain määrin rajoittaa tulosten yleistämistä kliinisesti arvioituihin ongelmiin. Toisaalta tutkimuksessa käytetty 10 prosenttiin raja valittiin kyselyn katkaisupistemäärien esimerkin pohjalta; kyselyssä poikkeavan korkeat ja kliinisesti merkittävät pistemäärät on määritelty siten, että keskimäärin 10 % osuus väestöstä saa näin korkeita pistemääriä (Goodman, 1997; Koskelainen ym., 2000). Tästä syystä tulosten voidaan olettaa olevan saman suuntaisia kuin tilanteessa, jossa oltaisi käytetty kyselyn omia katkaisupistemääriä.

Lopuksi tarkasteltiin, missä määrin koulutaitojen ongelmat sekä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat päällekkäistyvät ja onko ongelmien päällekkäistyminen yhteydessä johonkin

sosiometriseen asemaan. Koulutaitojen ongelmien ei havaittu olevan yhteydessä sisäänpäin tai ulospäin suuntautuviin ongelmiin. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien välillä puolestaan havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys, mikä viittaa siihen, että ongelmat näillä osa-alueilla päällekkäistyvät joissain määrin. Näiden ongelmien päällekkäistyminen on yhtenevä aikaisempien tutkimustulosten kanssa, joissa on havaittu, että sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat esiintyvät usein yhdessä (Brendgen ym., 2000; Hanish & Guerra, 2000; Kiesner, 2002; Kupersmidt & Patterson, 1991; Ladd & Troop-Gordon, 2003; Leadbeater ym., 1999; Nottelmann & Jensen, 1995). On esimerkiksi havaittu, että ulospäin suuntautuvat ongelmat voivat ajan myötä johtaa sisäänpäin suuntautuvien oireiden kehittymiseen (Coie ym., 1992; Kiesner, 2002). Tämän kaltaiset havainnot voivat tehdä ymmärrettäväksi tässä tutkimuksessa havaittua ongelmien päällekkäistymistä joidenkin oppilaiden kohdalla.

Ongelmien päällekkäistymisen tarkastelua jatkettiin selvittämällä, onko sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien päällekkäistyminen yhteydessä sosiometriseen asemaan. Näillä osa-alueilla koettujen ongelmien päällekkäistymisen havaittiin olevan yhteydessä torjuttuun asemaan, mikä oli hypoteesien mukainen tulos. Tämä tukee myös aikaisempia tutkimuksia, joissa on havaittu, että erilaiset tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmat yhdistyvät useimmin torjuttuun asemaan (DeRosier ym., 1994; Ladd & Troop-Gordon, 2003). On kuitenkin huomautettava, että aineistossa edellä kuvattu ongelmien päällekkäistyminen toteutui melko pienellä osalla oppilaista (n. 3 %:lla kaikista oppilaista ja noin 8 %:lla torjutuista oppilaista), mistä syystä tulosten yleistämisessä on oltava maltillinen. Tulosten perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia kasautuu joillekin oppilaille, ja että näitä oppilaita on suhteellisesti eniten torjutuissa.

Hypoteesien vastainen oli tässä tutkimuksessa saatu tulos, jonka mukaan koulutaitojen ongelmat eivät juurikaan päällekkäistyisi sisäänpäin tai ulospäin suuntautuvien ongelmien kanssa. Vain muutamilla oppilaille, joilla oli koulutaitoihin liittyviä ongelmia, oli myös joko sisäänpäin tai ulospäin suuntautuvia ongelmia. Koko aineistosta vain yhdellä oppilaalla havaittiin ongelmia kaikilla tutkituista osa-alueista, eli koulutaidoissa, sisäänpäin suuntautuvissa ongelmissa sekä ulospäin suuntautuvissa ongelmissa. Ongelmien päällekkäistymistä näillä kolmella osa-alueella on tutkittu melko niukasti. Aikaisempien tutkimusten perusteella on kuitenkin havaittu, että sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvat ongelmat ovat yhteydessä erilaisiin koulusuoriutumisen vaikeuksiin (DeRosier ym., 1994; Kiesner, 2002). Tämä ristiriita aikaisempien tutkimusten ja nyt saatujen tulosten välillä herättää kysymyksen, tavoittiko käytetty koulutaitojen mittari sellaisia koulusuoriutumiseen tai koulunkäyntiin liittyvien ongelmien puolia, jotka yhdistyisivät voimakkaammin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin. Käytetty mittari mittasi melko

kapeasti tiettyjä koulutaitoja. Mittariin sisältyneiden koulutaitojen ei voida ajatella suoraan kuvaavan varsinaista koulusuoriutumista. Kuitenkin monissa tutkimuksissa on käytetty erilaisia varsinaista koulusuoriutumista kuvaavia mittareita, kuten arvosanoja (mm. Zettergren, 2003). Koulusuoriutumisen arvioinnissa esimerkiksi arvosanojen voidaan ajatella olevan monen tekijän summa, joka ei mittaa pelkästään koulutaitoja. Mm. motivaatio, paneutuminen koulutyöskentelyyn ja suhde opettajaan voivat vaikuttaa arvosanoihin. Koulusuoriutumisen ongelmien päällekkäistyminen sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin ongelmiin olisi saatettu tavoittaa, jos koulutaitojen sijasta tutkimuksessa olisi käytetty esimerkiksi todellisia koearvosanoja, todistusten keskiarvoja tai poissaolojen määrää. Lisäksi yksi mahdollinen tekijä, joka on voinut vaikuttaa saatuihin tuloksiin, on se, että koulutaitoja mitattiin eri lähtökohdasta kuin sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia; koulutaitojen arviointi perustui suoriutumiseen testeissä, kun taas sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien arviointi perustui oppilaiden itsearvioon.

On toisaalta otettava huomioon se mahdollisuus, että kuudennella luokalla useammalla eri osa-alueella koetut ongelmat eivät vielä ole ehtineet päällekkäistyä kuin muutamien yksittäisten oppilaiden tapauksessa. Esimerkiksi Masten ym. (2005) havaitsivat tutkiessaan sitä, kuinka ongelmat ajan kuluessa päällekkäistyvät, että yhden kehityksellisen polun mukaan lapsuuden ulospäin suuntautuvat ongelmat alkoivat yhdistyä koulusuoriutumisen ongelmiin vasta nuoruudessa ja näihin ongelmiin alkoi yhdistyä sisäänpäin suuntautuvia ongelmia varhaisaikuisuudessa. Varhaisnuoruudessa ongelmat eivät siis välttämättä ole ehtineet vielä kovin voimakkaasti päällekkäistyä. Kehityksellisen kulun syvempi ymmärtäminen herättää tarpeen pitkittäisaineistotarkasteluille. Tämän tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää poikkileikkausasetelmaa, joka tavoittaa ongelmien päällekkäistymisestä vain yhden ajankohdan tarkastelun. Tästä syystä ongelmien ja niiden päällekkäistymisen kehitykselliseen kulkuun saati pysyvyyteen ei tämän tutkimuksen perusteella voida ottaa kantaa.

Edellä on jo käsitelty tutkimukseen liittyviä rajoituksia. Näiden lisäksi nostettakoon vielä esiin joitakin sosiometriseen mittaamiseen ja sosiometriseen asemaan liittyviä rajoituksia ja haasteita. Tässä tutkimuksessa käytettyä aineistoa ($N = 839$) voidaan pitää tilastollisten menetelmien käytön kannalta suurena. Kuitenkin luokiteltaessa oppilaita sosiometrisiin asemiin, verrattavista luokitelluista ryhmistä voi tulla melko pieniä. Esimerkiksi ristiriitaisessa asemassa oleviin, mikä oli oppilasmäärältään pienin sosiometrisista asemista, kuului tässä tutkimuksessa 33 oppilasta. Pienet aineiston osajoukot, joita verrataan keskenään, voi aiheuttaa sen, että risteäviä havaintoja ei kerry riittävästi tilastollisesti merkitsevien erojen havaitsemiseen. Koska informaatiota herkästi häviää luokiteltuja muuttujia tehtäessä, voidaan kysyä, onko luokiteltu sosiometrinen asema yhtä herkkä havaitsemaan ilmiöiden välisiä yhteyksiä silloin, kun kyseessä ei ole kovin voimakkaat yhteydet,

kuin esimerkiksi jatkuvana muuttujana tarkasteltava vertaisten hyväksyntä ja hyljeksintä (Cillessen & Mayeux, 2004). Tämä kysymys heräsi koulutaitojen ja sosiometrisen aseman välisessä tarkastelussa.

Toinen sosiometriseen mittaamiseen liittyvä rajoitus tämän tutkimuksen kohdalla on se, että useissa tutkimukseen osallistuneissa koululuokissa sosiometrinen kysely tehtiin kaikille oppilaille, vaikka kaikkien oppilaiden tietoa ei tutkimuksessa hyödynnetty vanhemmilta saadun tutkimuslupan puuttumisen vuoksi. Niiden oppilaiden vastaukset, joilla tutkimuslupaa ei ollut, tuhottiin aineistonkeruun jälkeen eikä otettu mukaan analyysivaiheeseen. Tällainen aineistonkeruuseen liittyvä toimintatapa on voinut joissain määrin vääristää saatuja tuloksia sen suhteen, miten oppilaat on luokiteltu sosiometrisiin asemiin. Voidaan esimerkiksi kuvitella tilanne, jossa muutamat oppilaat, joilla ei ole tutkimuslupaa, ovat antaneet myönteisiä nimeämisiä yhdelle tietylle oppilaalle, jolle muut eivät ole antaneet ollenkaan nimeämisiä. Näin ollen tämä oppilas tulisi luokitelluksi huomiotta jätettyihin, vaikka todellisuudessa hän olisi saanut myönteisiä nimeämisiä niiltä oppilailta, joilta tutkimuslupa puuttui ja joiden vastaukset tästä syystä jätettiin analysoimatta. Oppilas olisi siis tullut luokitelluksi suosittuihin, jos kaikki luokan nimeämiset olisi otettu huomioon. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin sosiometrista asemaa koululuokittain. Näin ollen sosiometrinen asema ei kuvaa oppilaan laajempaa koululuokan ulkopuolista vertaissuhdeasemaa.

Kolmanneksi tilastollisissa analyyseissa mallien selitysosuudet jäivät melko alhaisiksi, mistä syystä tulosten yleistettävyyteen tulee suhtautua maltillisesti. Tuloksista voidaan päätellä, että sosiometrinen asema on yhteydessä tarkasteltuihin muuttujiin. Kuitenkin selitysosuuksien alhaisuuden vuoksi on selvää, että moni muu tekijä on yhteydessä myös tarkasteltuihin muuttujiin. Sosiaalinen asema vertaissuhteissa sosiometrisella asemalla mitattuna on vain yksi tekijä monitahoisissa ilmiöissä. Lisäksi tutkimuksessa on raportoitu joitakin tuloksia, jotka jäivät tilastollisesti melkein merkitseviksi. Erityisesti näiden tulosten kohdalla on oltava varovainen yleistettävyyden suhteen. Tilastollisesti melkein merkitsevien tulosten raportointiin päädyttiin siitä syystä, että nämä tulokset saattavat kuvata ilmiöiden välistä tendenssiä, vaikka riittävää tilastollista näyttöä ei tässä tutkimuksessa saatu.

Yksi huomioitava seikka sosiometrisen aseman mittaamisessa on se, että eri tutkimuksissa on käytetty erilaisia tapoja sosiometristen asemien määrittämiseksi (Frederickson & Furnham, 1998). Tämä herättää kysymyksen siitä, miten voimakkaasti saadut tulokset ovat riippuvaisia käytetyistä määritelmistä. Kuitenkin tulokset ilmiötasolla aikaisempien tutkimusten välillä ovat olleet suhteellisen samansuuntaisia sosiometristen asemien määritelmien vaihtelevuudesta huolimatta (Newcomb ym., 1993). Tässä tutkimuksessa tämä määritelmien vaihtelevuus otettiin huomioon siten, että analyyseissa kokeiltiin vaihtoehtoisia sosiometrisen aseman määrittelytapoja. Tulokset eri

määrittelytavoilla olivat raportoidun kanssa pitkälti samansuuntaisia ja poikkeavat tulokset on raportoitu.

Nostettakoon vielä esille, että sosiometrisen aseman mittaamiseen on liitetty tiettyjä eettisiä kysymyksiä mm. sen suhteen, aiheuttaako sosiometrinen mittaaminen oppilaille emotionaalista kuormittuneisuutta tai vaikuttaako se vertaisryhmien dynamiikkaan siten, että kielteisiä nimeämisiä saaneet oppilaat joutuvat aikaisempaa heikompaan asemaan vertaissuhteissa (Mayeux, Underwood, & Risser, 2007). On kuitenkin olemassa näyttöä sen puolesta, että edellä kuvatun kaltaiset ongelmat eivät sosiometrisen aseman mittaamisessa juurikaan toteudu, mikäli tutkimustilanne ohjeistetaan oppilaille huolellisesti ja toteutetaan aiheen herkkää luonnetta kunnioittaen mm. korostamalla luottamuksellisuutta (Hayvren & Hymel, 1984; Mayeux ym., 2007). Tutkimustilanteessa oppilaille korostettiin tutkimuksen luottamuksellisuutta, selvennettiin, mitä luottamuksellisuudella tarkoitetaan ja korostettiin, että vastauksia ei saa näyttää muille tai katsoa muiden vastauksia, eikä vastauksista saa keskustella tutkimustilanteen jälkeen.

Joistakin rajoituksistaan ja haasteistaan huolimatta sosiometrisella mittaamisella on, ja on pitkään ollut, tärkeä paikkansa vertaissuhteiden tutkimisessa, sillä sen kautta saadaan arvokasta tietoa vertaissuhteista lasten ja nuorten omasta näkökulmasta käsin (Cillessen, 2009). Sosiometrisen mittaamisen kautta saatua tietoa on tarkasteltu luokitellun sosiometrisen aseman lisäksi mm. vertaisryhmän hyväksyntää ja hyljeksintää kuvaavana jatkuvana muuttujana. Vaikka tilastollisesti merkitsevien erojen esiin saamiseen voi liittyä luokiteltujen sosiometristen asemien kohdalla tiettyä haasteellisuutta verrattuna pelkkään vertaisryhmän hyljeksinnän ja hyväksynnän tarkasteluun (Cillessen & Mayeux, 2004), sosiometrisen aseman kautta saatua näkökulmaa voidaan kuitenkin pitää arvokkaana. Kaksiulotteisesti sosiaalisia suhteita tarkasteleva sosiometrinen asema voi osaltaan monipuolistaa kuvaa vertaissuhteista siinä missä vertaisten hyväksyntä ja hyljeksintä tarkastelee vertaissuhteita yksiulotteisesti.

Vaikka kovin selvää näyttöä ongelmien päällekkäistymisestä ei tässä tutkimuksessa havaittu, tutkimus toi uutta tietoa suhteellisen vähän tutkitusta aihealueesta, eli ongelmien päällekkäistymisen yhteyksistä vertaissuhteisiin varhaisnuoruudessa. Tutkimusta ongelmien päällekkäistymisestä tarvitaan lisää esimerkiksi sellaisella tutkimusasetelmalla, jossa kouluongelmia tarkastellaan toteutuneen koulusuoriutumisen näkökulmasta, esimerkiksi arvosanojen ja poissaolojen kautta, ja sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia kliinisesti todettujen oireiden kautta itsearviointin sijasta. Vertaissuhteiden osalta esimerkiksi kaveripiiriin (sen ryhmän, jonka parissa nuori aikaansa tosiasiallisesti eniten viettää) tarkastelu sosiometrisen aseman sijasta (jolloin yksilön suhdetta tarkastellaan laajempaan vertaissuhdekontekstiin, kuten koululuokkaan) voisi antaa mielenkiintoista näkökulmaa ongelmien päällekkäistymiseen. Jatkotutkimuksen haasteeksi jää myös ongelmien

päällekkäistymisen tarkastelu kehityksellisestä näkökulmasta käsin. Pitkittäistutkimusasetelmalla olisi mahdollista tarkastella, kuinka eri osa-alueilla koetut ongelmat kehittyvät ja mahdollisesti päällekkäistyvät lapsuudesta nuoruuteen. Oivan mahdollisuuden pitkittäistutkimustarkasteluihin antaa meneillään oleva Alkuportaattitutkimushanke, jossa oppilaita seurataan esikoulusta 9. luokalle saakka.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että torjuttu asema vertaisryhmässä on nuoruuden kynnyksellä riskitekijä sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvien ongelmien kokemiselle. Sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvat ongelmat voivat myös kasautua tietyille vertaisten taholta torjutuksi tulleille oppilaille. Käytännön vaikutuksiltaan tulokset viittaavat siihen, että on tärkeää tukea vertaisryhmässään torjutussa asemassa olevia oppilaita. Koska torjuttu asema voi muodostua varhaisessa vaiheessa koulu-uraa ja olla suhteellisen pysyvä (Newcomb & Bukowski, 1984; Keiley ym., 2000; O’Neil ym., 1997), on tärkeää, että torjuttuja oppilaita tuetaan vertaissuhteissa toimimisessa mahdollisimman varhaisesta vaiheesta saakka esimerkiksi harjoittamalla oppilaan sosiaalisia taitoja. Lisäksi on tärkeää huomata, että sisäänpäin ja ulospäin suuntautuvia ongelmia voi esiintyä oppilaalla samanaikaisesti ja tällöin oppilas tarvitsee tukea molempien ongelmien käsittelyyn. Kuitenkin sisäänpäin suuntautuvat oireet saattavat jäädä herkästi havaitsematta näkyvämpien ulospäin suuntautuvien ongelmien vuoksi. Saadut tulokset jättävät tilaa sellaiselle tulkinnalle, että varhaisnuoruudessa ongelmat eivät välttämättä ole ehtineet vielä kovin voimakkaasti päällekkäistyä. Mikäli asia on näin, tämä antaa toivoa siitä, että alakoulun loppuvaiheessa pystytään vielä useassa tapauksessa estämään se kielteinen kehä, jonka seurauksena ongelmat alkavat päällekkäistyä, tukemalla oppilasta hänen kohtaamillaan ongelma-alueilla.

LÄHTEET

- Alkuportaati -internetsivusto. www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia/huippututkimus/alkuportaati. Viitattu 8.4.2014.
- Altermatt, E. R., & Pomerantz, E. M. (2005). The implication of having high-achieving versus low-achieving friends: A longitudinal analysis. *Social Development*, 14 (1), 61–81.
- Asher, S. R., & Dodge, K. A. (1986). Identifying children who are rejected by their peers. *Developmental Psychology*, 22 (4), 444–449.
- Bagwell, C. L., Newcomb, A. F., & Bukowski, W. M. (1998). Preadolescent friendship and peer rejection as predictors of adult adjustment. *Child Development*, 69 (1), 140–153.
- Berndt, T. J. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental Psychology*, 15 (6), 608–616.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Brendgen, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (2000). Deviant friends and early adolescents' emotional and behavioral adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 10 (2), 173–189.
- Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationships during adolescence. Teoksessa R. M. Lerner & L. Steinberg (toim.), *Handbook of adolescent psychology: Volume 2: Contextual influences on adolescent development* (3. painos, s. 74–103). Hoboken, NJ: John Wiley.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61 (4), 1101–1111.
- Buhs, E. S., Ladd, G. W., & Herald, S. L. (2006). Peer exclusion and victimization: Processes that mediate the relation between peer group rejection and children's classroom engagement and achievement. *Journal of Educational Psychology*, 98 (1), 1–13.
- Burack, J. A., D'Arrioso, A., Ponizivsky, V., Troop-Gordon, W., Mandour, T., Tootoosis, C., Robinson, S., Iarocci, G., & Fryberg, S. (2013). 'Friends and grades': Peer preference and attachment predict academic success among Naskapi youth. *School Psychology International*, 34 (4), 371–386.
- Chen, X., Chang, L., & He, Y. (2003). The peer group as a context: Mediating and moderating effects on relations between academic achievement and social functioning in Chinese children. *Child Development*, 74 (3), 710–727.

- Cillessen, A. H. (2009). Sociometric methods. Teoksessa K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen (toim.), *Handbook of peer interactions, relationships and groups* (s. 83–99). New York: The Guilford Press.
- Cillessen, A. H., & Mayeux, L. (2004). Sociometric status and peer group behavior: Previous findings and current directions. Teoksessa J. B. Kupersmidt & K. A. Dodge (toim.), *Children's peer relations: From development to intervention* (s. 3–20). Washington, DC: American Psychological Association.
- Coie, J. D. (1990). Toward a theory of peer rejection. Teoksessa S. R. Asher & J. D. Coie (toim.), *Peer rejection in childhood* (s. 365–401). Cambridge: Cambridge University Press.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1983). Continuities and changes in children's social status: A five-year longitudinal study. *Merrill-Palmer Quarterly*, 29 (3), 261–282.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1988). Multiple sources of data on social behavior and social status in the school: A cross-age comparison. *Child Development*, 59 (3), 815–829.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., & Coppotelli, H. (1982). Dimensions and types of social status: A cross-age perspective. *Developmental Psychology*, 18 (4), 557–570.
- Coie, J. D., Lochman, J. E., Terry, R., & Hyman, C. (1992). Predicting early adolescent disorder from childhood aggression and peer rejection. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60 (5), 783–792.
- Deater-Deckard, K. (2001). Annotation: Recent research examining the role of peer relationships in the development of psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42 (5), 565–579.
- DeRosier, M. E., Kupersmidt, J. B., & Patterson, C. J. (1994). Children's academic and behavioral adjustment as a function of chronicity and proximity of peer rejection. *Child Development*, 65 (6), 1799–1813.
- DeWall, C. N., Twenge, J. M., Gitter, S. A., Baumeister, R. F. (2009) It's the thought that counts: The role of hostile cognition in shaping aggressive responses to social exclusion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96 (1), 45–59.
- Dodge, K. A. (1983). Behavioral antecedents of peer social status. *Child Development*, 54 (6), 1386–1399.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Salzer Burks, V., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Development*, 74 (2), 374–393.

- Dodge, K. A., McClaskey, C. L., & Feldman, E. (1985). Situational approach to the assessment of social competence in children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53 (3), 344–353.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Guthrie, I. K., & Reiser, M. (2000). Dispositional emotionality and regulation: Their role in predicting quality of social functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78 (1), 136–157.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Guthrie, I. K., & Reiser, M. (2002). The role of emotionality regulation in children's social competence and adjustment. Teoksessa L. Pulkkinen & A. Caspi (toim.), *Pathways to successful development: Personality in the life course* (s. 46–70). Cambridge: Cambridge University Press.
- Erath, S. A., Flanagan, K. S., & Bierman, K. L. (2008). Early adolescent school adjustment: Associations with friendship and peer victimization. *Social Development*, 17 (4), 853–870.
- Frederickson, N. L., & Furnham, A. F. (1998). Sociometric classification methods in school peer groups: A comparative investigation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39 (6), 921–933.
- Gifford-Smith, M., & Brownell, C. (2003). Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships & peer networks. *Journal of School Psychology*, 41 (4), 235–284.
- Gilliom, M., & Shaw, D. S. (2004). Codevelopment of externalizing and internalizing problems in early childhood. *Development and Psychopathology*, 16 (2), 313–333.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38 (5), 581–586.
- Goodman, R. (1999). The extended version of the Strengths and Difficulties Questionnaire as a guide to child psychiatric caseness and consequent burden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40 (5), 791–799.
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40 (11), 1337–1345.
- Graber, J. A., & Sontag, L. M. (2009). Internalizing problems during adolescence. Teoksessa R. M. Lerner & L. Steinberg (toim.), *Handbook of adolescent psychology, Vol. 1: Individual bases of adolescent development* (3. painos, 642–682). New York: Wiley.
- Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2000). Predictors of peer victimization among urban youth. *Social Development*, 9 (4), 521–543.
- Harris, J. R. (1995). Where is the Child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102 (3), 458–489.

- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Hartup, W. W. (1989). Social relationships and their developmental significance. *American Psychologist*, 44 (2), 120–126.
- Hartup, W. W. (1990). Early peer relations: Developmental significance and prognostic implications. *Early Childhood Research Quarterly*, 5 (1), 1–17.
- Hartup, W. W. (1992). Having friends, making friends, and keeping friends. Relationships as educational contexts [elektroninen lähde], *ERIC Digest*, 1–5 [viitattu 8.4.2014]. Saatavissa: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED345854.pdf>.
- Hatzichristou, C., & Hopf, D. (1996). A multiple perspective comparison of peer sociometric status groups in childhood and adolescence. *Child Development*, 67, (3), 1085–1102.
- Hay, D. F., Payne, A., & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41 (1), 84–108.
- Hayvren, M., & Hymel, S. (1984). Ethical issues in sociometric testing: The impact of sociometric measures on interaction behavior. *Developmental Psychology*, 20 (5), 844 – 849.
- Hinshaw, S. P. (1992). Externalizing behavior problems and academic underachievement in childhood and adolescence: Causal relationships and underlying mechanisms. *Psychological Bulletin*, 111 (1), 127–155.
- Hymel, S., Rubin, K.H., Rowden, L., & LeMare, L. (1990). Children's peer relationships: Longitudinal prediction of internalizing and externalizing problems from middle to late childhood. *Child Development*, 61 (6), 2004–2021.
- Jimerson, S., Egeland, B., Sroufe, L. A., & Carlson, B. (2000). A prospective longitudinal study of high school dropouts examining multiple predictors across development. *Journal of school psychology*, 38 (6), 525–549.
- Juvonen, J., & Murdock, T. B. (1995). Grade-level differences in the social value of effort: Implications for self-presentation tactics of early adolescents. *Child Development*, 66 (6), 1694–1705.
- Keiley, M. K., Bates, J. E., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2000). A cross-domain growth analysis: Externalizing and externalizing behaviors during 8 years of childhood. *Journal of Abnormal Psychology*, 28 (2), 161–179.
- Kiesner, J. (2002). Depressive symptoms in early adolescence: Their relations with classroom problem behavior and peer status. *Journal of Research on Adolescence*, 12 (4), 463–478.
- Kindermann, T. A. (1993). Natural peer groups as contexts for individual development: The case of children's motivation in school. *Developmental Psychology*, 29 (6), 970–977.

- Kindermann, T. A. (2007). Effects of naturally existing peer groups on changes in academic engagement in a cohort of sixth graders. *Child Development*, 78 (4), 1186–1203.
- Kiuru, N., Lerkkanen, M.-K., Niemi, P., Poskiparta, E., Ahonen, T., Poikkeus, A.-M., & Nurmi, J.-E. (2013). The role of reading disability risk and environmental protective factors in students' reading fluency in grade 4. *Reading Research Quarterly*, 48 (4), 349–368.
- Košir, K., & Pečjak, S. (2005). Sociometry as a method for investigating peer relationships: What does it actually measure? *Educational Research*, 47 (1), 127–144.
- Koskelainen, M., Sourander, A., & Kaljonen, A. (2000). The Strengths and Difficulties Questionnaire among Finnish school-aged children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 9 (4), 277–284.
- Kupersmidt, J. B., & Coie, J. D. (1990). Preadolescent peer status, aggression, and school adjustment as predictors of externalizing problems in adolescence. *Child Development*, 61(5), 1350–1362.
- Kupersmidt, J. B., & Patterson, C. J. (1991). Childhood peer rejection, aggression, withdrawal, and perceived competence as predictors of self-reported behavior problems in preadolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 19 (4), 427–449.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment? *Child Development*, 61 (4), 1081–1100.
- Ladd, G. W., Herald-Brown, S. L., & Reiser, M. (2008). Does chronic classroom rejection predict the development of children's classroom participation during the grade school years? *Child Development*, 79 (4), 1001–1015.
- Ladd, G. W., & Troop-Gordon, W. (2003). The role of chronic peer difficulties in the development of children's psychological adjustment problems. *Child Development*, 74 (5), 1344–1367.
- LaFontana, K. M., & Cillessen, A. H. N. (1999). Children's interpersonal perceptions as a function of sociometric and peer-perceived popularity. *The Journal of Genetic Psychology*, 160 (2), 225–242.
- LaFontana, K. M., & Cillessen, A. H. N. (2010). Developmental changes in the priority of perceived status in childhood and adolescence. *Social Development*, 19 (1), 130–147.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G., & Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32 (4), 744–754.

- Laursen, B., & Collins, W. A. (2009). Parent-child relationships during adolescence. Teoksessa R. M. Lerner & L. Steinberg (toim.), *Handbook of adolescent psychology, Vol. 2: Contextual influences on adolescent development* (3. painos, s. 3–42). Hoboken, NJ: John Wiley.
- Leadbeater, B. J., Kuperminc, G. P., Blatt, S. J., & Hertzog, C. (1999). A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problems. *Developmental Psychology*, 35 (5), 1268–1282.
- Lewin, L. M., Davis, B., & Hops, H. (1999). Childhood social predictors of adolescent antisocial behavior: Gender differences in predictive accuracy and efficacy. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27 (4), 277–292.
- Lewinsohn, P. M., Hops, H., Rohrer, R. E., Seeley, J. R., & Andrews, J. A. (1993). Adolescent psychopathology: I. Prevalence and incidence of depression and other DSM-III-R disorders in high school students. *Journal of Abnormal Psychology*, 102 (1), 133–144.
- Lindeman, J. (2000). *ALLU – Ala-asteen lukutesti*. Turku: Turun yliopisto, Oppimistutkimuksen keskus.
- Loeber, R., & Burke, J. D. (2011). Developmental pathways in juvenile externalizing and internalizing problems. *Journal of Research on Adolescence*, 21 (1), 34–46.
- Lopez, C., & DuBois, D. (2005). Peer victimization and rejection: Investigation of an integrative model of effects of emotional, behavioral, and academic adjustment in early adolescence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34 (1), 25–36.
- Lubbers, M. J., Van Der Werf, M. P. C., Snijders, T. A. B., Creemers, B. P. M., & Kuyper, H. (2006). The impact of peer relations on academic progress in junior high. *Journal of School Psychology*, 44 (6), 491–512.
- Maassen, G. H., van der Linden, J. L., & Akkermans, W. (1997). Nominations, ratings, and the dimensions of sociometric status. *International Journal of Behavioral Development*, 21 (1) 179–199.
- McDougall, P., Hymel, S., Vaillancourt, T., & Mercer, L. (2001). The consequences of childhood peer rejection. Teoksessa M. R. Lerner (toim.), *Interpersonal rejection* (s. 213–247). New York: Oxford University Press.
- Masten, A. S., Roisman, G. I., Long, J. D., Burt, K. B., Obradovic, J., Riley, J. R., Boelcke, K., & Tellegen, A. (2005). Developmental cascades: Linking academic achievement and externalizing and internalizing symptoms over 20 years. *Developmental Psychology*, 41 (5), 733–746.

- Mayeux, L., Underwood, M. K., & Risser, S. D. (2007). Perspectives on the ethics of sociometric research with children: How children, peers, and teachers help to inform the debate. *Merrill-Palmer Quarterly*, 53 (1), 53–78.
- Moffit, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100 (4), 674–701.
- Molano, A., Jones, S. M., Brown, J. L., & Aber, J. L. (2013). Selection and socialization of aggressive and prosocial behavior: The moderating role of social-cognitive processes. *Journal of Research on Adolescence*, 23 (3), 424–436.
- Myllyniemi, S. (2008). Tilasto-osio. Teoksessa M. Autio, K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.), *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolut -vuosikirja 2008* (s. 18–81). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Nelson, S. E., & Dishion, T. J. (2004). From boys to men: Predicting adult adaptation from middle childhood sociometric status. *Development and Psychopathology*, 16 (2), 441–459.
- Newcomb, A. F., & Bukowski, W. M. (1983). Social impact and social preference as determinants of children's peer group status. *Developmental Psychology*, 19 (6), 856–867.
- Newcomb, A. F., & Bukowski, W. M. (1984). A longitudinal study of the utility of social preference and social impact sociometric classification schemes. *Child Development*, 55 (4), 1434–1447.
- Newcomb, A. F., Bukowski, W. M., & Pattee, L. (1993). Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological Bulletin*, 113 (1), 99–128.
- Nottelmann, E. D., & Jensen, P. S. (1995). Comorbidity of disorders in children and adolescents: Developmental perspectives. *Advances in Clinical Child Psychology*, 17, 109–155.
- Ollendick, T. H., Weist, M. D., Borden, M. C., & Greene, R. W. (1992). Sociometric status and academic, behavioral, and psychological adjustment: A five-year longitudinal study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60 (1), 80–87.
- O'Neil, R., Welsh, M., Parke, R. D., Wang, S., & Strand, C (1997). A longitudinal assessment of the academic correlates of early peer acceptance and rejection. *Journal of Clinical Child Psychology*, 26 (3), 290–303.
- Parker, J. G., & Asher, S. R (1987). Peer relations and later personal adjustment: Are Low-Accepted children at risk? *Psychological Bulletin*, 102 (3), 357–389.
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29 (4), 611–621.

- Parkhurst, J. T., & Hopmeyer, A. (1998). Sociometric popularity and peer-perceived popularity: Two distinct dimensions of peer status. *Journal of Early Adolescence*, 18 (2), 125–144.
- Pijl, S. J., Frosstad, P., & Mjaavatn, P.-E. (2011). Segregation in the classroom: What does it take to be accepted as a friend? *Social Psychology of Education*, 14 (1), 41–55
- Preckel, F., Niepel, C., Schneider, M., & Brunner, M. (2013). Self-concept in adolescence: A longitudinal study on reciprocal effects of self-perceptions in academic and social domains. *Journal of Adolescence*, 36 (6), 1165–1175.
- Putallaz, M. (1983). Predicting children's sociometric status from their behavior. *Child Development*, 54 (6), 1417–1426.
- Pörhölä, M. (2008). Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä – miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille. Teoksessa M. Autio, K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.), *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008* (s. 94–104). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Robins, R. W., John, O. P., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Stouthamer-Loeber, M. (1996). Resilient, overcontrolled, and undercontrolled boys: Three replicable personality types. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70 (1), 157–171.
- Rubin, K. H., Bukowski, W., & Parker, J. G. (1998). Peer interactions, relationships, and groups. Teoksessa W. Damon & E. Eisenberg (toim.), *Handbook of child psychology: Vol 3. Social, emotional, and personality development* (5. painos, s. 619–700). New York: John Wiley.
- Rubin, K. H., Chen, X., McDougall, P., Bowker, A., McKinnon, J. (1995). The Waterloo Longitudinal Project: Predicting internalizing and externalizing problems in adolescence. *Development and Psychopathology*, 7 (4), 751–764.
- Rubin, K. H., Hymel, S., & Mills, R. S. L. (1989). Stability and social withdrawal in childhood: Stability and outcomes. *Journal of Personality*, 54 (2), 237–255.
- Rubin, K. H., & Mills, R. S. L. (1988). The many faces of social isolation in childhood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56 (6), 916–924.
- Räsänen, P., & Aunola, K. (2007). *Aritmetiikkatesti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rönkä, M., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., Nurmi, J.-E., & Kiuru, N. (2011). Luku- ja laskutaidon sekä oppiainekohtaisten minäkäsitysten yhteydet lapsen sosiaaliseen asemaan vertaisryhmässä. *Psykologia*, 46 (5), 312–327.
- Salmivalli, C. (2008). Kaverien kanssa. *Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys* (2. painos). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Steinberg, L., & Morris, A. M. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83–110.

- Troop-Gordon, W., & Ladd, G. W. (2005). Trajectories of peer victimization and perceptions of the self and schoolmates: Precursors to internalizing and externalizing problems. *Child Development, 76* (5), 1072–1091.
- Vaillancourt, T., Brittain, H. L., McDougall, P., & Dugu, E. (2013). Longitudinal links between childhood peer victimization, internalizing and externalizing problems, and academic functioning: Developmental cascades. *Journal of Abnormal Child Psychology, 41* (8), 1203–1215.
- Véronneau, M.-H., Vitaro, F., Brendgen, M., Dishion, T. J., & Tremblay, R. E. (2010). Transactional analysis of the reciprocal links between peer experiences and academic achievement from middle childhood to early adolescence. *Developmental Psychology, 46* (4), 773–790.
- Volling, B. L., MacKinnon-Lewis, C., Rabiner, D., & Baradaran, L. P. (1993). Children's social competence and sociometric status: Further exploration of aggression, social withdrawal, and peer rejection. *Development and Psychopathology, 5* (3), 459–483.
- Welsh, M., Parke, R. D., Widaman, K., & O'neil, R. (2001). Linkages between children's social and academic competence: A longitudinal analysis. *Journal of School Psychology, 39* (6), 463–481.
- Wentzel, K. R. (1991). Relations between social competence and academic achievement in early adolescence. *Child Development, 62* (5), 1066–1078.
- Wentzel, K. R. (2003). Sociometric status and adjustment in middle school: A longitudinal study. *Journal of Early Adolescence, 23* (5), 5–28.
- Wentzel, K. R. (2009). Peers and academic functioning at school. Teoksessa K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen (toim.), *Handbook of peer interactions, relationships and groups* (s. 531–547). New York: Guilford Press.
- Wentzel, K. R., & Asher, S. R. (1995). The academic lives of neglected, rejected, popular, and controversial children. *Child development, 66* (3), 754–763.
- Wentzel, K. R., & Caldwell, K. (1997). Friendships, peer acceptance, and group membership: Relations to academic achievement in middle school. *Child Development, 68* (6), 1198–1209.
- Zettergren, P. (2003). School adjustment in adolescence for previously rejected, average and popular children. *British Journal of Educational Psychology, 73* (2), 207–221.